

Regelen om at drap ikke foreldes

En kritisk analyse av straffeloven § 91 første ledd andre punktum

Kandidatnummer: 584

Leveringsfrist: 25.11.2016

Antall ord: 16 599

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	1
1.1	Tema, problemstilling og aktualitet	1
1.2	Presiseringer og avgrensninger	1
1.3	Metode og rettskilder	2
1.4	Begrepsavklaringer	3
1.5	Fremstillingen videre	3
2	STRAFFERETTLIG FORELDELSE	4
2.1	Innledning	4
2.2	Tredelingen i strafferetten	4
2.3	Plasseringen av foreldelse i strafferetten	5
2.3.1	Skillet mellom strafferettens alminnelige og strafferettens spesielle del	5
2.3.2	Straffopphørsgrunn	5
2.3.3	Skillet mellom ansvarslæren og reaksjonslæren.....	6
3	BETYDNINGEN AV AT STRAFFANSVARET FOR DRAP IKKE FORELDES	7
3.1	Foreldelse som hovedregel.....	7
3.2	Unntaket i straffeloven § 91 første ledd andre punktum.....	8
3.3	Gjerningspersonen kan stilles til ansvar.....	8
3.4	Etterforskning.....	8
3.4.1	Straffeprosessloven § 224 første ledd.....	8
3.4.2	Drap som allerede er foreldet	9
3.4.3	Drap som aldri foreldes etter straffeloven § 91 første ledd andre punktum	10
4	BAKGRUNNEN FOR REGELEN OM IKKE-FORELDELSE	11
4.1	Innledning	11
4.2	Begrunnelser for hovedregelen om foreldelse	11
4.3	Begrunnelser for at visse lovbrudd ikke foreldes.....	12
4.3.1	Forarbeider.....	12
4.3.2	Juridisk teori og politikk.....	13
4.4	Fra internasjonale konvensjoner til straffeloven § 91	15
5	DRAP SOM OMFATTES AV STRAFFELOVEN § 91 FØRSTE LEDD ANDRE PUNKTUM.....	18
5.1	Innledning	18
5.2	Medlidenhetsdrap.....	18

5.3	Uaktsomhet og foreldelse.....	19
5.4	Drapsforsøk.....	19
5.4.1	Innledning.....	19
5.4.2	Hvorfor behandles forsøk forskjellig fra den fullbyrdede overtredelse?.....	21
5.5	Medvirkning til drap.....	22
5.5.1	Innledning.....	22
5.5.2	Hvorfor behandles medvirkning på samme måte som den fullbyrdede overtredelse?.....	23
6	BEGRUNNELSER FOR AT DRAP ER INNTATT STRAFFELOVEN § 91	25
6.1	Innledning.....	25
6.2	Hvilke lovbrudd er gjenstand for ikke-foreldelse?.....	25
6.3	Begrunnelsene.....	26
6.3.1	Strafferammer.....	26
6.3.2	Umoralske handlinger.....	26
6.3.3	De mest alvorlige handlingene.....	27
6.3.4	Mulighet for oppklaring.....	28
6.3.5	Behovet for oppklaring.....	29
6.3.6	Folkeretten.....	30
6.3.7	Media.....	30
7	GRUNNLOVENS BEGRENSNINGER	32
7.1	Innledning.....	32
7.2	Praksis.....	32
7.3	Forarbeider.....	33
7.4	Juridisk teori.....	34
7.5	Forholdet til menneskerettighetene.....	34
7.6	Fristberegning.....	35
8	FORELDELSE AV STRAFF	37
8.1	Hovedregelen om foreldelse av straff.....	37
8.2	Unntak.....	37
9	NEGATIVE KONSEKVENSER REGELEN KAN FØRE MED SEG	39
9.1	Innledning.....	39
9.2	Tilståelse.....	39
9.3	Offer.....	40
9.4	Prevensjonshensynene.....	41
9.5	Fare for feil.....	42

9.6	Ressurser	43
9.7	Etterforskning.....	44
9.8	Psykologisk effekt for gjerningspersonen.....	44
9.9	Den reelle betydningen av regelen.....	45
10	LITTERATURLISTE	47
10.1	Lover og konvensjoner.....	47
10.2	Rettspraksis	47
10.3	Stortingsdokumenter	48
10.4	Bøker.....	49
10.5	Artikler	49
10.6	Øvrige kilder	50

1 Innledning

1.1 Tema, problemstilling og aktualitet

Denne masteroppgaven behandler regelen om at straffansvaret for drap ikke foreldes, regulert i Lov 20 mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven) § 91 første ledd andre punktum.

1. juli 2014 fjernet Stortinget foreldelsesfristen også for blant annet drap og seksuelle overgrep. Med denne lovendringen har vi i dag ni lovbrudd som ikke er gjenstand for foreldelse, dermed kan gjerningspersonen alltid stilles til ansvar for disse handlingene, uansett hvor langt tilbake i tid den straffbare handlingen ligger.

Media, interesseorganisasjoner, politikere og enkeltpersoner har i lang tid kjempet for at også drap og seksuelle overgrep skal være unntatt foreldelse. Gjerne med den begrunnelse at tiden ikke leger alle sår. Og at de mest alvorlige handlingene ikke lenger kan følge lovens hovedregel som sier at straffbare handlinger ikke lenger kan straffes etter at en viss tid har gått jf. straffeloven § 85. Straffeloven § 91 første ledd andre punktum er derfor et unntak som sier at straffansvaret for drap aldri foreldes.

Regelen i straffeloven § 91 første ledd annet punktum, om at straffansvaret for drap ikke foreldes, fører med seg visse rettslige spørsmål som ikke har blitt avklart tidligere, og som heller ikke følger av lovteksten selv, forarbeidene eller den øvrige litteraturen.

Regelen svarer ikke på spørsmålet om tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven¹ § 97 setter begrensninger for hvilke drap regelen gjelder for, eller om bestemmelsen gjelder uavhengig av *når* drapet ble begått. Videre er det heller ikke fastslått hvilke drap bestemmelsen gjelder for. Sammenhengen mellom reglene om at straffansvaret for drap ikke foreldes, jf. straffeloven § 91 første ledd andre punktum, og at straffen for drap foreldes, jf. straffeloven § 93 første ledd er heller ikke vurdert nærmere opp mot hverandre.

Hovedproblemstillingen, og det rettslige spørsmålet, i oppgaven er å redegjøre for disse uopplarte spørsmålene. Avslutningsvis vil jeg foreta en vurdering av hvilken betydning endringen kan ha for rettstilstanden.

1.2 Presiseringer og avgrensninger

Avhandlingen blir avgrenset til drap da behovet for en fremstilling er større ved drap enn de øvrige lovbruddene. Dette fordi det vi til nå har av rettskilder oftest omhandler kapittel 16

¹ Kongeriket Norges Grunnlov av 17. mai 1814 (Grunnloven).

forbrytelsene i straffeloven og seksuallovbruddene. Drap har på den annen side ikke blitt behandlet i særlig grad, og har kommet i bakgrunnen av de øvrige lovbruddene.

Drapshandlingene er også interessant på grunn av medias fascinasjon av uoppklarte drapssaker. Drap har også en mer fremtredende rolle i dagens samfunn enn for eksempel folkemord og forbrytelser mot menneskeheten, som er mer aktuelt dersom man drøfter foreldelsesreglene i folkerettslige sammenhenger. De øvrige lovbruddene i straffeloven § 91 vil derfor kun bli behandlet hvor dette er påkrevd av sammenheng eller fremstilling.

1.3 Metode og rettskilder

En av de metodiske utfordringene i avhandlingen er det faktum at det ikke er mye som er skrevet om regelen tidligere. Likevel finnes det sporadiske kilder rundt om i litteraturen og i forarbeidene, oppgaven har da blitt å sette de sammen til et samlet rettskildebilde.

Regelen om at drap ikke foreldes trådte i kraft fra 1. juli 2014, under Almindelig borgerlig straffelov 22 mai 1902 nr. 10 (straffeloven 1902) § 66 tredje ledd andre punktum. Siden regelen er såpass ny finnes ingen Høyesterettspraksis omkring regelen, heller ingen underrettspraksis behandler spørsmålet direkte. For de enkelte punktene i oppgaven finnes høyesterettsdommer som kan belyse visse sider ved temaet, det samme gjelder enkelte dommer fra lavere domstoler. Rettspraksis vil dermed bli anvendt hvor det finnes dommer som kan belyse spørsmålene i de enkelte punktene.

Mange av forarbeidene og mye av den øvrige litteraturen rundt emnet dreier seg om kapittel 16 forbrytelsene i straffeloven, jf. straffeloven § 91 første ledd første punktum. Dette er folkemord, forbrytelse mot menneskeheten og krigsforbrytelsene. Grunnen til dette er at regelen om ikke-foreldelse først ble innført for disse lovbruddene, se punkt 4.4. De samme argumentene som gjøres gjeldende for de opprinnelige lovbruddene er blitt videreført i forarbeidene og i litteraturen til nåværende straffelov og § 91 første ledd andreet punktum. De rettslige konsekvensene for de lovbruddene som allerede var innført i regelen og de lovbruddene som ble innført 1. juli 2014 er derfor de samme. Kildene til straffeloven § 91 første ledd første punktum, og den tidligere reglen i straffeloven 1902 § 66 tredje ledd, er derfor av betydning også for straffeloven § 91 første ledd andre punktum.

Straffeloven § 91 første ledd andre punktum har i tillegg noen egne forarbeider. Noe litteratur er også skrevet eksklusivt om denne regelen. Der disse rettskildene er tilfredsstillende vil størst vekt bli lagt på disse. Der det er behov for å supplere med rettskildene til straffeloven § 91 første ledd første punktum og straffeloven 1902 § 66 tredje ledd vil jeg i tillegg bruke disse, av den grunn at realiteten i at et lovbrudd ikke foreldes vil være den samme for drap som for de internasjonale forbrytelsene.

1.4 Begrepsavklaringer

I dette punkt forklares begreper som er gjennomgående i oppgaven, mer spesifikke begrepsavklaringer blir behandlet underveis.

Hvor «foreldelse» er brukt uten nærmere forklaring menes her foreldelse av straffansvaret. Med foreldelse av straffansvaret menes at handlingen ikke lenger kan straffes, dersom foreldelse har inntrådt jf. straffeloven § 85. Se nærmere punkt 3.1.

Med «ikke-foreldelse» menes at handlingen er omfattet av straffeloven § 91. Handlingen er således ikke gjenstand for foreldelse, og straffansvaret faller aldri bort som foreldet. Se nærmere punkt 3.2 til 3.3.

1.5 Fremstillingen videre

I oppgavens punkt 2 besvares hva som menes med foreldelse i strafferettslig sammenheng. Punkt 3 behandler betydningen av at straffansvaret for drap ikke foreldes. Punkt 4 tar for seg bakgrunnen for regelen om ikke-foreldelse. Punkt 5 behandler spørsmålet om hvilke drap som er omfattet av bestemmelsen om ikke-foreldelse, og spørsmålet om forsøk/medvirkning også er gjenstand for ikke-foreldelse. Punkt 6 behandler spørsmålet om hvorfor drap er inntatt i straffeloven § 91 første ledd andre punktum, og begrunnelser for dette. Punkt 7 besvarer spørsmålet om Grunnloven § 97 setter begrensninger for regelen i straffeloven § 91 første ledd andre punktum. Videre behandler punkt 8 sammenhengen mellom reglene i straffeloven § 91 første ledd andre punktum, om at straffansvaret for drap ikke foreldes, og straffeloven § 93 første ledd, om at straffen for drap foreldes. Avslutningsvis vil punkt 9 inneholde en vurdering av de eventuelle negative konsekvensene straffeloven § 91 første ledd andre punktum kan føre med seg.

2 Strafferettslig foreldelse

2.1 Innledning

For å besvare avhandlingens problemstilling er det grunnleggende å ha et klart bilde av hva foreldelse er i rettslig sammenheng. Generelt i jussen kan vi dele foreldelse i to grupper, den strafferettslige foreldelsen og den økonomiske foreldelsen. I dette tilfellet er det den strafferettslige foreldelsen som er den relevante, jeg ser derfor i det følgende helt bort fra den økonomiske foreldelsen.

2.2 Tredelingen i strafferetten

Foreldelse kan tradisjonelt deles i tre kategorier i strafferetten. For det første kan den private påtaleretten foreldes, for det andre kan adgangen til å reise straffesak foreldes og for det tredje kan adgangen til å fullbyrde idømt straff foreldes.²

For hovedproblemstillingen er det adgangen til å reise straffesak som er den relevante, men for å få et samlet bilde av hva foreldelse er og hva regelen i straffeloven § 91 første ledd andre punktum legger til grunn, finner jeg det nødvendig også å se linjer til de andre foreldelsesreglene i strafferetten.

Den første gruppen av foreldelse i strafferetten kan kalles foreldelse av den private påtaleretten. For drapshandlingene har privat påtalerett aldri vært aktuelt, heller ikke under straffeloven 1902. Ved straffeloven 1902 var det kun for kapitlet om ærekrenkelser privat påtalerett hadde betydning for foreldelse jf. straffeloven 1902 § 80 første ledd.³ Ved innføringen av straffeloven er ikke lenger foreldelse av den private påtalerett av betydning, da straffeloven 1902 § 80 første ledd er erstattet av Lov 22 mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) § 62 a første ledd som nå legger til grunn en hovedregel om offentlig påtale. Heller ikke straffeprosessloven § 62 a andre ledd vil være av betydning for drapshandlingene. Påtale av drapshandlinger skal alltid skje ved påtalemyndigheten.

Den andre gruppen av foreldelse i strafferetten er foreldelse av adgangen til å reise straffesak. For avhandlingens problemstilling er det denne gruppen av foreldelse som er den relevante. Denne gruppen kommer jeg nærmere tilbake til i punkt 3. I all hovedsak kan man si at påtalemyndighetens adgang til å reise straffesak mot gjerningspersonen går tapt, dersom de ikke har tatt rettslige skritt før foreldelse inntreffer jf. straffeloven § 85. Dette gjelder uavhengig av om lovbruddet faktisk har blitt begått eller ikke.

² Andenæs (2004) s. 542.

³ Andenæs (2004) s. 540.

Den siste gruppen av strafferettslig foreldelse er foreldelse av adgangen til å fullbyrde idømt straff. Dette er kort fortalt at en allerede idømt straff foreldes innenfor visse foreldelsesfrister. Denne gruppen kommer jeg tilbake til i punkt 8.

2.3 Plasseringen av foreldelse i strafferetten

2.3.1 Skillet mellom strafferettens alminnelige og strafferettens spesielle del

Strafferetten kan skilles mellom en alminnelig og en spesiell del. Den alminnelige delen er plassert i straffelovens første kapittel og er i utgangspunktet gjeldende for alle straffbare handlinger, med mindre noe annet er bestemt eller følger av tolkning jf. straffeloven § 1. I strafferettens spesielle del finnes regler om de enkelte lovbruddene, for eksempel drapsbestemmelsen i straffeloven § 275. Når man tolker de enkelte lovbrudd i strafferettens spesielle del, skal den alminnelige delen anvendes.

Foreldelse er en del av strafferettens alminnelige del, og derfor et av de områdene som i utgangspunktet er felles for alle straffebud. Når noen er drept, må man da blant annet gå til straffeloven § 275 for å undersøke om handlingen er et drap. Deretter går man til strafferettens alminnelige del, og straffeloven kapittel 15, for å undersøke handlingens foreldelsesregler.

I strafferettens alminnelige del finnes fire kumulative vilkår for straff. Det må foreligge et straffebud som dekker gjerningsbeskrivelsen, for eksempel straffeloven § 275. Det kan ikke foreligge straffrihetsgrunner, som for eksempel nødverge i straffeloven § 18. Gjerningspersonen må i tillegg ha handlet med tilstrekkelig grad av skyld. Det fjerde vilkåret er at gjerningspersonen må ha vært strafferettslig tilregnelig.

Dersom samtlige vilkår for straff er oppfylt kan gjerningspersonen normalt straffes for lovbruddet. Ved siden av disse vilkårene kommer imidlertid også at straffen kan bortfalle på grunn av en eller flere straffopphørsgrunner.⁴

2.3.2 Straffopphørsgrunn

Foreldelse er en såkalt straffopphørsgrunn. Med en straffopphørsgrunn menes at et allerede pådratt straffansvar faller bort, på grunn av en etterfølgende begivenhet, gjerningspersonen skal således frifinnes.⁵ Gjerningspersonens død og foreldelse er eksempler på slike etterfølgende begivenheter, som inntreffer etter at straffansvaret er pådratt. De etterfølgende omstendighetene har altså ikke sammenheng med selve forbrytelsen som sådan.

⁴ Andenæs (2004) s. 101.

⁵ Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) s. 67.

Vi står da overfor en situasjon hvor det er pådratt et straffansvar, men den etterfølgende begivenheten, foreldelsen, fører til at dette straffansvaret faller bort i sin helhet. Alle de fire vilkårene for straff kan altså foreligge, men straffansvaret faller bort på grunn av foreldelsen.

Det er viktig å skille foreldelse som straffopphørsgrunn fra straffrihetsgrunnene, straffritaksgrunnene og straffnedsettelsesgrunnene. Straffrihetsgrunnene fører til at handlingen i seg selv er straffri, det foreligger således ingen straffansvar som gjerningspersonen er ansvarlig for.⁶ Ved straffritaksgrunnene foreligger det en straffbar handling som gjerningspersonen i utgangspunktet er kvalifisert for, men han fritas for selve straffen, det er således ingen krav til frifinnelse.⁷ Straffnedsettelsesgrunnene fører til at straffen kan settes under minimumsstraffen i straffebudet, eventuelt til en mildere straffart.⁸

2.3.3 Skillet mellom ansvarslæren og reaksjonslæren

En annen måte å skille strafferetten på er mellom en ansvarslære og en reaksjonslære, blant annet Mæland skiller strafferetten på denne måten. I reaksjonslæren behandles reglene om de strafferettslige reaksjonene, som kalles straffespørsmålet, og regler om selve fullbyrdelsen av den straff som er idømt. I ansvarslæren behandles vilkårene for straff, som er avgjørende for skyldspørsmålet.⁹

Spørsmålet om straffansvaret skal falle bort som foreldet, hører i dette skillet med til straffespørsmålet.¹⁰ Under skyldspørsmålet hører spørsmålet om på hvilket tidspunkt den straffbare handlingen faktisk ble begått,¹¹ som blant annet har betydning for fristberegningen (se punkt 7.6).

Skillet mellom skyldspørsmålet og straffespørsmålet har størst betydning i straffeprosessen, hvor skillet har betydning for blant annet kompetansefordelingen mellom juryen og retten for øvrig, når lagmannsretten settes med såkalt lagrette.¹²

⁶ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 66-67.

⁷ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 67.

⁸ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 67.

⁹ Mæland (2004) s. 50.

¹⁰ Mæland (2004) s. 50 og straffeprosessloven § 33.

¹¹ Mæland (2004) s. 50 og straffeprosessloven § 33.

¹² Eskeland (2015) s. 352.

3 Betydningen av at straffansvaret for drap ikke foreldes

3.1 Foreldelse som hovedregel

Straffeloven § 91 første ledd andre punktum legger til grunn unntaket om at drap ikke foreldes. For å forstå hva dette innebærer skal jeg først se på hovedregelen. Straffeloven kapittel 15 inneholder reglene om foreldelse, hovedregelen finnes i straffeloven § 85 som legger til grunn at en handling ikke kan straffes når foreldelsesfristen har inntrådt. Hovedregelen er derfor at lovbrudd foreldes etter at en viss tid har gått jf. straffeloven § 85.¹³

Straffeloven § 86 legger til grunn at foreldelsesfristen øker med strafferammen for lovbruddet. I norsk strafferett følger vi den lovbestemte straffen for lovovertrедelsen, slik at det er den høyeste mulige straffen for lovovertrедelsen som er avgjørende for foreldelsesfristen. For eksempel er foreldelsesfristen 25 år hvis den høyeste lovbestemte straffen for lovbruddet er fengsel inntil 21 år, jf. straffeloven § 86 første ledd bokstav e. Dersom drapshandlingene i straffeloven § 275 skulle fulgt hovedregelen i straffeloven §§ 85 og 86 ville altså foreldelsesfristen vært 25 år.

Det er ikke den enkelte handlingens straff i seg selv som er avgjørende, men den høyest mulige straffen i vedkommende straffebud.¹⁴ Formildende omstendigheter som kan tale for en mildere straff i det enkelte tilfelle er derfor uten betydning. Det er fortsatt den høyeste lovbestemte straffen, som er avgjørende for foreldelsesfristen, selv om en mildere straff vil bli idømt i det enkelte tilfellet.

Så lenge foreldelsesfristen ikke er inntruffet etter straffeloven § 86 kan gjerningspersonen straffes, dersom de fire vilkårene for straff foreligger. Hvis foreldelsesfristen etter straffeloven § 86 har inntruffet stenges muligheten for å få gjerningspersonen dømt jf. straffeloven § 85, gjerningspersonen kan således ikke stilles til ansvar for lovovertrедelsen. Dette gjelder uavhengig av de fire generelle vilkårene for straff, og uavhengig av handlingen i seg selv. Det kan således være helt på det rene at gjerningspersonen begikk lovbruddet, men dersom foreldelsesfristen har inntruffet kan ikke gjerningspersonen straffes selv om de fire vilkårene for straff foreligger.

Som det fremgår av straffeloven § 85 avskjæres muligheten for straff fullstendig etter at foreldelse er inntrådt. Påtalemyndigheten har altså ingen mulighet til å straffeforfølge vedkommende, da handlingen ikke lenger er straffbar.

¹³ Eskeland (2015) s. 353.

¹⁴ Andenæs (2004) s. 544.

Hovedregelen om foreldelse er altså at straffbare handlinger foreldes innen visse foreldelsesfrister. Dersom foreldelsesfristen for lovbruddet har inntruffet kan gjerningspersonen ikke dømmes. Dersom handlingen er foreldet etter straffeloven § 85 er handlingen ikke lenger straffbar.

3.2 Unntaket i straffeloven § 91 første ledd andre punktum

Hele straffeloven § 91, om straffbare handlinger som ikke foreldes, er unntak fra hovedregelen i straffeloven § 85 om foreldelse. De ni straffbare handlingene som er opplistet i straffeloven § 91 er gjenstand for ikke-foreldelse.

Straffeloven § 91 første ledd andre punktum legger til grunn unntaket om at drap ikke er gjenstand for foreldelse. Hovedregelen i straffeloven § 85 kommer da ikke til anvendelse på drapshandlingene i straffeloven § 275. Selv om straffeloven § 275 legger til grunn at drap kan straffes med fengsel inntil 21 år, er ikke foreldelsesfristen 25 år slik straffeloven § 86 første ledd bokstav e tilsier. Fordi foreldelsesfristen for drap følger av straffeloven § 91 første ledd andre punktum vil foreldelsesfristen for drap aldri inntre.

Foreldelse av drapshandlingene i straffeloven § 275 er etter dette utelukket jf. straffeloven § 91 første ledd andre punktum.

3.3 Gjerningspersonen kan stilles til ansvar

At drap ikke foreldes betyr at gjerningspersonen alltid kan stilles til ansvar for lovovertrедelsen, uansett hvor langt tilbake i tid drapet fant sted. Forutsetningen er at de fire vilkårene for straff foreligger. Straffeloven § 91 første ledd andre punktum kommer da til anvendelse på forholdet, istedenfor hovedregelen i straffeloven § 85.

Foreldelse kommer aldri inn som noen begrensning for straffansvaret for drapsbestemmelsen i straffeloven § 275. Gjerningspersonen kan derfor ikke lenger tilstå et drap for så å gå fri på grunn av foreldelsesreglene. Påtalemyndigheten kan også alltid ta rettslige skritt for å få gjerningspersonen stilt til ansvar.

At drap ikke foreldes etter straffeloven § 91 første ledd andre punktum betyr at gjerningspersonen alltid kan straffes for handlingen.

3.4 Etterforskning

3.4.1 Straffeprosessloven § 224 første ledd

At drap ikke foreldes har også betydning for etterforskningen. Straffeprosessloven § 224 første ledd legger til grunn at etterforskning skal iverksettes når det er «rimelig grunn» til å undersøke om det faktisk foreligger et straffbart forhold. I vårt tilfelle betyr dette at etterforskning

skal iverksettes når det er «rimelig grunn» til å undersøke om det foreligger et drap som kan belegges med straff.

Som jeg kommer tilbake til i punkt 7 er drap begått før 1. juli 1989 allerede foreldet etter straffeloven 1902 § 66 tredje ledd, og reguleres ikke av straffeloven § 91 første ledd andre punktum. Drap begått etter 1. juli 1989 reguleres av ikke-foreldelsen i straffeloven § 91 første ledd andre punktum.

Spørsmålene er om påtalemyndigheten har mulighet til å etterforske henholdsvis et allerede foreldet drap og et ikke-foreldet drap langt tilbake i tid.

3.4.2 Drap som allerede er foreldet

Når det gjelder foreldelse og drap er hovedpoenget at påtalemyndigheten ikke kan sette i gang etterforskning av et drap som ikke lenger er straffbart på grunn av foreldelse.¹⁵ For de drapene som allerede er foreldet etter straffeloven 1902 kan etterforskning ikke iverksettes, her vil straffeprosessloven § 224 første ledd være til hinder for etterforskning, da handlingen ikke lenger kan belegges med straff.¹⁶

Det samme gjelder fortsettelse av en pågående etterforskning.¹⁷ Hvis det pågår etterforskning av drapet og påtalemyndigheten oppdager at drapet ble begått før 1. juli 1989, og av den grunn er foreldet, må saken henlegges, fordi handlingen ikke lenger kan straffes.¹⁸ Etterforskningen kan ikke fortsette.

Dersom drapet er foreldet kan det tenkes at drapet likevel kan være av privat så vel som offentlig interesse, men siden etterforskningen ikke kan føre til en straffesak, er det ikke aktuelt med etterforskning.¹⁹

Dersom det først under rettsaken kommer frem at lovbruddet er foreldet skal dommen lyde på frifinnelse.²⁰

¹⁵ Myhrer (2001) s. 11.

¹⁶ Nut 1969: 3 s. 268.

¹⁷ Myhrer (2001) s. 11.

¹⁸ Mæland (2004) s. 241 og Hov (2009) s. 511.

¹⁹ Nut 1969: 3 s. 268.

²⁰ Ot.prp. nr. 52 (1970-1971) s. 7.

3.4.3 Drap som aldri foreldes etter straffeloven § 91 første ledd andre punktum

For de drapene som er omfattet av regelen om ikke-foreldelse i straffeloven § 91 første ledd andre punktum vil straffeprosessloven § 224 første ledd nå bety at etterforskning alltid kan iverksettes.

Heller ikke en pågående etterforskning av drap som ligger langt tilbake i tid vil nå stoppes av straffeprosessloven § 224 første ledd, såfremt drapet er begått etter 1. juli 1989. Nå vil drapet aldri foreldes jf. straffeloven § 91 første ledd andre punktum. Straffeprosessloven § 224 første ledd vil derfor ikke stenge for at påtalemyndigheten kan etterforske drapet.

4 Bakgrunnen for regelen om ikke-foreldelse

4.1 Innledning

Straffeloven § 91 slik den ser ut i dag er en meget ny bestemmelse når denne oppgaven skrives høsten 2016. Regelen har hatt flere utforminger tidligere, fra straffeloven 1902 § 66 tredje ledd til straffeloven § 91 slik den er utformet i dag.

Den tidligere utgaven av regelen om ikke-foreldelse rettet seg mot kapittel 16 forbrytelsene i straffeloven, senere har vi fått inn flere straffebud i den samme bestemmelsen som da har fått den samme realiteten, nemlig at foreldelse aldri inntre for disse lovbruddene.

Foreldelsesreglene ble revidert i 1972 som et resultat av nordisk samarbeid, ved lov 14. april 1972 nr. 15.²¹ Revisjonen førte ikke til store endringer av prinsipiell karakter, men den klargjorde punkter hvor formuleringer tidligere hadde voldt tvil.²²

Jeg skal i dette punktet gjøre rede for hvordan og hvorfor regelen om ikke-foreldelse i straffeloven § 91 ble innført i norsk strafferett.

4.2 Begrunnelser for hovedregelen om foreldelse

Alle lovbrudd ble tidligere foreldet, og det fantes således ingen unntak for ikke-foreldelse. Hovedregelen er også i dag at lovbrudd foreldes jf. straffeloven § 85. Selv om vi nå har unntaket om ikke-foreldelse i straffeloven § 91, vil de fleste lovbrudd foreldes etter hovedregelen i straffeloven § 85. Begrunnelsene for foreldelse som en hovedregel og et prinsipp har vært delt i forskjellig slags argumenter.

I følge Eskeland er hovedbegrunnelsen for en hovedregel om foreldelse prevensjonshensynet. Det kan nemlig henføres at prevensjonshensynene bak straffen blir svakere jo lenger tid det går fra lovbruddet ble begått. Dette kan henføres både til allmennprevensjonen og til individualprevensjonen. Eskeland hevder også at straffverdigheten av lovbruddet minker med tiden.²³

En annen viktig begrunnelse for foreldelse er bevismomentet. Med dette menes at jo lenger tid det går fra lovovertrædelsen, jo mer usikre blir bevisene. Det er derfor større muligheter for

²¹ Andenæs (2004) s. 542.

²² Andenæs (2004) s. 542.

²³ Eskeland (2015) s. 535.

feiltakelser jo lenger tid som går.²⁴ Dette taler også for at lovbrudd som hovedregel skal foreldes.

Andenæs har videre lagt til grunn at selve behovet for straff avtar med tiden. En straffefølgning mange år etter lovovertrædelsen gjør ikke samme nytte som straff kort tid etter lovbruddet.²⁵

Et ytterligere argument som har vært anvendt for å begrunne hovedregelen om foreldelse er at mothensynene også blir sterkere etter som tiden går.²⁶ En kan for eksempel tenke seg en person som har oppført seg lovlydig i en årrekke. Da kan det virke urimelig å straffe han mange år etter lovbruddet. En slik straffefølgning vil også kunne få innvirkning på hans pårørende, som kanskje heller ikke visste om lovbruddet tidligere. Dersom det er et offer i saken har offeret også kanskje lagt hendelsen bak seg, og det kan også treffe han hardt psykisk om hendelsen etter mange år skal komme opp for retten.

Dette er begrunnelser de fleste strafferettsforfattere er enige om. Allikevel har vi fått inn straffeloven § 91 i loven, som bryter med disse prinsippene, eller i alle fall setter dem til side. Spørsmålet er hva som har vært begrunnelsene for at vi har gått bort fra våre grunnleggende foreldelsesrettslige prinsipper i strafferetten.

4.3 Begrunnelser for at visse lovbrudd ikke foreldes

Alle lovbrudd som er opplistet i straffeloven § 91 gjør unntak fra de prinsippene som er behandlet over. Det interessante rettslig sett er da hvorfor disse lovbruddene ikke er gjenstand for foreldelse, slik de øvrige lovbruddene er.

4.3.1 Forarbeider

I Ot.prp. nr. 52 (1970-71) la departementet til grunn at vi fortsatt burde ha våre generelle prinsipper om foreldelse i straffeloven, men at det i ekstraordinære tilfeller vil gjøre seg gjeldende særlige hensyn. Det legges videre til grunn at det kunne være grunn til å modifisere foreldelsesreglene dersom det viser seg at gjerningspersonen har gjort seg skyldig i lovovertrædelser som i omfang og alvorlighetsgrad, overskrider det vi finner for den ordinære kriminaliteten i straffeloven, og har gått ustraffet i mange år.²⁷ Slike særlig alvorlige forbrytelser vil typisk være forbrytelser mot menneskeheten og alvorlige krigsforbrytelser, for å nevne noen.

²⁴ Andenæs (2004) s. 542.

²⁵ Andenæs (2004) s. 543.

²⁶ Andenæs (2004) s. 543.

²⁷ Ot.prp. nr. 52 (1970-71) s. 10.

I NOU 1992: 23 vises det til at begrunnelsen for at straffelovkommisjonen foreslo ikkeforeldelse av folkemord og alvorlige krigsforbrytelser var at dette er så alvorlige lovbrudd, at de begrunnelsene vi har for hovedregelen om foreldelse ikke har den samme vekten som ved de øvrige lovbruddene i straffeloven.²⁸ Ved folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og alvorlige krigsforbrytelser er det også tanken bak lovbruddene som er av alvorlig karakter, i tillegg til selve handlingen.

Det vises videre i NOU 1992: 23 til at de begrunnelsene foreldelsesreglene har satt av hensyn til lovbrysteren, som for eksempel at hensynet til straff avtar med tiden, har liten vekt og at den allmenne rettsfølelsen ikke vil bli krenket ved at krigsforbrytere blir dømt etter lang tid.²⁹ Dette er nettopp fordi lovbruddet er av særlig alvorlig grad.

4.3.2 Juridisk teori og politikk

Andenæs peker på at den begrunnelsen vi har for en hovedregel om foreldelse, når det gjelder bevismomentet, ikke vil holde mål dersom vi har sikre bevis i saken mange år etter.³⁰

Som eksempel kan nevnes DNA-bevis eller tilståelse mange år etter lovovertrедelsen. Faren for feiltakelser vil da ikke gjøre seg gjeldende fordi bevisene er sikre uansett hvor lang tid som går.

I representantforslag dokument 8:14 S (2013–2014) blir det også lagt til grunn at bevisene kan bli mer usikre jo lenger tid som går, og at dette igjen kan forsterke faren for justismord, ved at bevis både kan gå tapt og at bevisene kan bli mer upålitelige. For drap og andre alvorlige lovbrudd legges det videre til grunn at dette argumentet ikke kan ha den samme vekt fordi innføringen av regelen om ikke-foreldelse ikke vil endre straffbarhetsvilkårene, og at rettsikkerheten for tiltalte derfor er opprettholdt. Dette mente de talte for en oppheving av foreldelsesfristen for blant annet drap.³¹

Det hevdes videre i samme representantforslag at det har skjedd teknologisk fremgang de senere årene som også taler for at foreldelsesreglene for slike forbrytelser, som drap, må revurderes.³² Dette fordi vi da faktisk har mulighet til å stille gjerningspersonen til ansvar også etter lang tid.

²⁸ NOU 1992: 23 s. 265.

²⁹ NOU 1992: 23 s. 266 og Andenæs (2004) s. 543.

³⁰ Andenæs (2004) s. 542.

³¹ Dokument 8:14 S (2013–2014) s. 1.

³² Dokument 8:14 S (2013–2014) s. 1.

Det blir også lagt til grunn at prevensjonshensynet ikke kan vektlegges for tungt når det gjelder forbrytelser som drap. Dette fordi det er påtalemyndigheten som skal sikre etterforskning, og at drap skal prioriteres, uavhengig de foreldelsesreglene vi har.³³

For det argumentet at behovet for straff avtar med årene legger dokument 8:14 S (2013–2014) til grunn at i saker som drap vil ikke behovet for straff avta, fordi handlingen i seg selv er av en slik grov karakter at behovet for straff vil bestå uansett hvor lang tid tilbake drapet ligger.³⁴

I dokument 8:14 S (2013-2014) legges det også til grunn at argumentet for opprettholdelse av foreldelse, om at det kan virke uforholdsmessig inngripende med en straffeforfølgelsene lang tid etter lovovertrædelsen, ikke er gyldig i slike alvorlige saker som drap. Dette fordi behovet for håndhevelse av loven vil være av avgjørende betydning. Foreldelse avskjærer nettopp muligheten for en straffesak, og avskjærer muligheten for at lovbrøteren kan domfelles for drapet. Straff har tradisjonelt blitt sett på som et onde staten påfører gjerningspersonen på grunnlag av lovovertrædelsen som har blitt begått. Drap har tradisjonelt blitt sett på som et av de mest alvorlige lovbruddene et menneske kan bli utsatt for, og de pårørende kan bli preget av hendelsen livet ut. For de mest alvorlige forbrytelsene hevdes det da at begrunnelsen for opprettholdelse av foreldelse blir av mindre betydning, og at håndhevelse av loven ved drapssaker, er viktig for de etterlatte og samfunnet generelt.³⁵

Et ytterligere poeng med ikke-foreldelse av drap er hva samfunnet og de pårørende kan leve med. Vi hører ofte at tiden leger alle sår, men det er nok likevel slik at tiden faktisk ikke leger alle sår. Drap er et eksempel. Svært mange pårørende har problemer med å komme seg videre etter et drap på en nærstående. Lokalsamfunnet blir også berørt lang tid etter et drap, særlig på små tettsteder. Lokalsamfunnet vil også lide dersom en gjerningsperson forblir ukjent i lang tid. De samme argumentene kan også henføres til samfunnet for øvrig. Samfunnet, pårørende også videre, kan fint leve videre uten å vite hvem som brøt seg inn i et hus for 30 år siden, her vil tiden være til hjelp. Med drap kan man ikke hevde det samme. Da vil ikke tiden gjøre samme nytte, faktisk kan tiden gjøre skade i seg selv fordi man kommer lenger og lenger bort fra et svar. Man har derfor ikke ønsket at foreldelsesfristen skal sette enda en sperre for svar.

Av dette kan vi lese at man ønsket foreldelse for de aller fleste lovbrudd, men de lovbruddene som er mest alvorlige ønsket man å unnta fra foreldelse. Det fremste argumentet i diskusjonen om ikke-foreldelse var at det ville virke urimelig om de mest alvorlige forbrytelsene også var

³³ Dokument 8:14 S (2013–2014) s. 1.

³⁴ Dokument 8:14 S (2013–2014) s. 1.

³⁵ Dokument 8:14 S (2013–2014) s. 1.

gjenstand for foreldelse, og gjerningspersonen fikk gå fri. Dette gjaldt først og fremst ved folkemord og alvorlige krigsforbrytelser, og så har drap blitt inntatt i bestemmelsen senere.

4.4 Fra internasjonale konvensjoner til straffeloven § 91

Regelen om at visse lovbrudd ikke skulle være gjenstand for foreldelse oppstod først i folkeretten. Jeg skal her gjøre rede for hvor denne regelen først oppstod og hvordan den ble innført i norsk strafferett.

26. november 1968 vedtok FNs generalforsamling en konvensjon om at krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten ikke skulle være gjenstand for foreldelse.³⁶ Dette var bakgrunnen for at det i Ot.prp. nr. 43 (1969-70) ble drøftet om Norge også burde lovfeste et unntak fra foreldelsesreglene for krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten.³⁷ I Ot.prp. nr. 43 legger departementet til grunn at konvensjonen ikke kunne ratifiseres av Norge fordi den hadde en utforming Norge ikke kunne godta. Dette var blant annet fordi prinsippet i Grunnloven § 97, om forbudet mot tilbakevirkende kraft, ikke ble godt nok ivaretatt og fordi det ikke var avgrenset godt nok hvilke forbrytelser ikke-foreldelsen skulle gjelde for.³⁸ Derfor ble det foreslått at de forbrytelsene konvensjonen gjaldt for, nemlig krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten, ikke skulle foreldes før 31. desember 1975.³⁹

Ot.prp. nr. 52 (1970-71) tok videre opp spørsmålet om Norge skulle innta en regel om ikke-foreldelse for de mest alvorlige forbrytelsene, nemlig krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten. Det ble heller ikke her foreslått en ny foreldelsesregel.⁴⁰

Europarådets konvensjon av 25. januar 1974 vedtok en tilsvarende konvensjon som FN-konvensjonen fra 1968, og innførte ikke-foreldelse for krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten.⁴¹

I NOU 1983: 57 ble det uttalt at straffelovkommisjonen ville vurdere å innføre en lovregel om at straffansvaret for særlig alvorlige krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten ikke skulle være gjenstand for foreldelse.⁴² Dette forslaget ble videre fulgt opp i NOU 1992: 23

³⁶ Matningsdal (2015a) s. 819.

³⁷ Matningsdal (2015a) s. 819.

³⁸ Ot.prp. nr. 43 (1969-70) s. 1.

³⁹ Matningsdal (2015a) s. 819.

⁴⁰ Matningsdal (2015a) s. 819.

⁴¹ Matningsdal (2015a) s. 820.

⁴² NOU 1983: 57 s. 247.

hvor det ble foreslått en lovregel om ikke-foreldelse for alvorlige krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten i norsk strafferett.⁴³

Forslaget ble så videreført i NOU 2002: 4 hvor det ble foreslått at de forbrytelsene kommisjonen ønsket å lovregulere i straffeloven kapittel 16 skulle unntas fra foreldelse. Begrunnelsen for dette var blant annet at Den internasjonale straffedomstols vedtekter 17. juli 1998 (Roma-vedtektene) unntok disse forbrytelsene fra foreldelse jf. Roma-vedtektene art 29, og at det ville virke naturlig også å ha en tilsvarende bestemmelse i straffeloven.⁴⁴ Det skal her legges til at Norge ikke var forpliktet til å innta en tilsvarende bestemmelse i sin nasjonale lovgivning.⁴⁵

Før utredningen ble fremlagt hadde Norge ratifisert Roma-vedtektene.⁴⁶ I vedtektenes artikkel 29 bestemmes det at de forbrytelsene som faller inn under jurisdiksjonen til den internasjonale straffedomstolen ikke skal foreldes. Dette er folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser. Selv om Norge hadde ratifiserte Roma-vedtektene gjelder prinsippet likevel bare for domstolens egen behandling av slike saker.⁴⁷

Da den alminnelige delen i straffeloven skulle vedtas ble det lovfestet en foreløpig bestemmelse som noenlunde svarte til forslaget som ble fastsatt i NOU 2002: 4.⁴⁸ Det uttales samtidig i Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) at selve utformingen av kapitlet om krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten og folkemord skulle vente til utarbeidelse av utkastet til straffelovens spesielle del.⁴⁹

Tidligere var Norge avskåret fra å utlevere lovbreakere dersom straffansvaret var foreldet etter norsk rett. At folkeretten unntok forbrytelsene fra foreldelse var uten betydning. Samtidig med at kapittel 16 i straffeloven trådte i kraft, ble lov 13. juni 1975 nr. 39 om utlevering av lovbreakere mv endret med lovens § 9 andre punktum, militær straffelov 22. mai 1902 nr. 13 § 107 og lov 13. desember 1946 nr. 14 om straff for utenlandske krigsbrottsmenn ble opphevet samtidig. Nå kunne utlevering skje, selv om straffansvaret var foreldet etter norsk rett.⁵⁰

⁴³ Matningsdal (2015a) s. 820 og NOU 1992: 23 s. 31.

⁴⁴ Matningsdal (2015a) s. 820 og NOU 2002: 4 s. 271.

⁴⁵ Innst. O. nr. 72 (2004-2005) s. 102.

⁴⁶ Matningsdal (2015a) s. 820.

⁴⁷ Matningsdal (2015a) s. 820.

⁴⁸ Matningsdal (2015a) s. 820.

⁴⁹ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 147.

⁵⁰ Ertzeid (2008) s. 189.

Straffeloven § 91 trådte i kraft samtidig med straffeloven kapittel 16, 07. mars 2008.⁵¹ Straffelovens regel om ikke-foreldelse har blitt endret flere ganger, fra straffeloven 1902 § 66 tredje ledd til straffeloven § 91, til slutt ved lov 19. juni 2015 nr. 65 da straffeloven § 91 fikk et nytt annet punktum og den ordlyden vi kjenner i dag. Utleveringsloven § 9 andre punktum er i dag overflødig, da disse forbrytelsene i dag aldri foreldes etter straffeloven § 91 første ledd andre punktum. Utlevering kan nå skje uavhengig av tidsmomentet, da forbrytelsene aldri foreldes etter norsk rett.

FN-konvensjonen om ikke-foreldelse og Roma-vedtektene var altså starten på straffeloven § 91, og regelen om at de mest alvorlige lovbruddene ikke er gjenstand for foreldelse, og derfra regelen om at drap ikke foreldes i straffeloven § 91 første ledd annet punktum.

⁵¹ Lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folke mord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet) (Endringslov til straffeloven 2005).

5 Drap som omfattes av straffeloven § 91 første ledd andre punktum

5.1 Innledning

For at det overhodet skal være snakk om ikke-foreldelse er det et vilkår at handlingen er å karakterisere som et straffbart drap. Dersom de fire vilkårene for straff ikke foreligger er straff etter straffeloven § 275 utelukket, det er da ikke noe drap som kan foreldes. Er drapet for eksempel foretatt i nødverge vil ikke de fire vilkårene for straff foreligge og regelen i straffeloven § 91 første ledd annet punktum er av den grunn uten betydning. Regelen om ikke-foreldelse i straffeloven § 91 første ledd annet punktum er derfor uten betydning dersom de fire vilkårene for straff ikke er oppfylt.

Dersom de fire vilkårene for straff foreligger kan gjerningspersonen som utgangspunkt dømmes for drap etter straffeloven § 275. Handlingen omfattes da av straffeloven § 91 første ledd andre punktum, og foreldelse er utelukket.

Hvordan og hvorfor drapet har skjedd er i utgangspunktet uten betydning.⁵² Faller handlingen inn under drapsbestemmelsen i straffeloven § 275 vil drapet ikke foreldes jf. straffeloven § 91 første ledd andre punktum. Dersom handlingen ikke faller inn under straffeloven § 275 vil handlingen være gjenstand for foreldelse jf. straffeloven § 85, med mindre den faller inn under en av de andre alternativene i straffeloven § 91.

Jeg går ikke nærmere inn på spørsmålet om hva et drap er. Spørsmålet jeg skal drøfte er i stedet om det finnes drap som allikevel ikke er omfattet av regelen om ikke-foreldelse i straffeloven § 91 første ledd annet punktum.

5.2 Medlidenhetsdrap

Bestemmelsen om medlidenhetsdrap finnes i straffeloven § 278 som legger til grunn at medlidenhetsdrap foreligger dersom gjerningspersonen ut av medlidenhet dreper en annen person som er dødssyk, eller at personen av andre grunner er nær døden. Da kan straffen settes under den minstestStraff, eventuelt til en mildere straffart enn det som følger av drapsbestemmelsen i straffeloven § 275.

Spørsmålet blir da om medlidenhetsdrap også er gjenstand for ikke-foreldelse i straffeloven § 91 første ledd andre punktum, eller om straffeloven § 278 oppstiller et eget straffalternativ som må ses uavhengig av den generelle drapsbestemmelsen i straffeloven § 275.

⁵² Matningsdal (2016) s. 143.

Kjernen i bestemmelsen er at straffen kan reduseres dersom handlingen faller inn under gjerningsbeskrivelsen i § 278.⁵³ Bestemmelsen inneholder ingen egne strafferammer, og gjerningspersonen skal derfor dømmes etter drapsbestemmelsen i § 275 selv om handlingen kan karakteriseres som medlidenhetsdrap. Bestemmelsen er altså et straffutmålingsmoment, ingen egen drapsbestemmelse.

Medlidenhetsdrap faller etter dette også inn under drapsbestemmelsen i straffeloven § 275. Regelen om ikke-foreldelse i straffeloven § 91 første ledd andre punktum vil også regulere medlidenhetsdrapene i straffeloven § 278.

5.3 Uaktsomhet og foreldelse

Etter straffeloven § 21 er skyldkravet forsett, dersom ikke annet er bestemt. Da ikke noe annet er bestemt for straffeloven § 275 er skyldkravet for å dømmes etter straffeloven § 275 forsett. Gjerningspersonen må derfor ha handlet med forsett for at drapet skal være gjenstand for ikke-foreldelsen i straffeloven § 91 første ledd andre punktum.

Uaktsomt drap er regulert i straffeloven § 281, som har tilnærmet lik gjerningsbeskrivelse som drapsbestemmelsen i straffeloven § 275. Drapet kan objektivt være identisk, det som skiller de to bestemmelsene fra hverandre er skyldgraden subjektivt. Straffeloven § 23 definerer hva som menes med uaktsomhet.

Straffeloven § 91 om lovbrudd som ikke foreldes har en uttømmende liste over hvilke lovbrudd som er omfattet av bestemmelsen om ikke-foreldelse. Uaktsomt drap i straffeloven § 281 er ikke et av disse lovbruddene, og dermed foreldes uaktsomt drap etter hovedregelen i straffeloven § 85.

Vi ser av dette at uaktsomt drap skiller seg fra forsettlig drap, ved at uaktsomt drap ikke reguleres av straffeloven § 91 første ledd andre punktum.

5.4 Drapsforsøk

5.4.1 Innledning

Dersom forsøk ikke skal straffes må det være inntatt et unntak i selve lovbestemmelsen for handlingen jf. straffeloven § 16 første ledd. Straffeloven § 275 inneholder ingen unntak for forsøk, dette betyr at straffeloven § 275 også gjelder for forsøk på drap jf. straffeloven § 16 første ledd.

⁵³ Matningsdal (2015b) s. 173.

I det følgende brukes «forsøk» om de forsøkene som kan straffes etter straffeloven § 275 jf. straffeloven § 16 første ledd. Jeg går i det følgende ikke nærmere inn på spørsmålet om hva et straffbart forsøk er, og tar en fotutsetning om at forsøket er straffbart.

Det rettslige spørsmålet er her om drapsforsøk heller ikke er gjenstand for foreldelse, på samme måte som den fullbyrdede overtredelsen av straffeloven § 275.

Ordlyden i straffeloven § 91 første ledd andre punktum gir selv et svar på spørsmålet, da den legger til grunn at det er den «fullbyrdede» overtredelse av straffeloven § 275 som ikke er gjenstand for foreldelse. Dersom gjerningspersonen ikke har foretatt en fullbyrdet overtredelse av straffeloven § 275, er han fortsatt på forsøksstadiet, straffeloven § 91 første ledd andre punktum kommer derfor ikke til anvendelse på forholdet.

I NOU 2002: 4 går det frem at Forsvarsdepartementet i høringsrunden forutsatte at straffeloven § 91 første ledd andre punktum skulle gjelde også hvor det kun var snakk om forsøks-handlinger.⁵⁴ Her mente altså forsvarsdepartementet at selv om handlingen ikke ble ansett som en fullbyrdet overtredelse av lovbruddet skulle handlingen heller ikke her foreldes. Forsøket på lovovertrædelsen ville da fulgt de samme foreldelsesfristene som selve forbrytelsen, som i praksis for disse tilfellene vil bety at de ikke foreldes. Et forsøk på en slik handling ville da aldri blitt foreldet. Slik ble det ikke i den endelige straffeloven § 91 første ledd andre punktum, og synspunktet fikk ikke støtte i de øvrige forarbeidene til lovbestemmelsen.

I Prop. 96 L (2013-2014) legges det til grunn at forsøk på generell basis skal straffes mildere enn en fullbyrdet overtredelse, og at dette igjen taler for at forsøket ikke bør følge de samme foreldelsesreglene som den fullbyrdede overtredelsen. Prop. 96 L (2013-2014) legger videre til grunn at ved forsøk har vi ikke hatt den samme konsekvens som ved den fullbyrdede forbrytelsen, nemlig at en annen person faktisk ikke har blitt drept, og dermed står forsøket i en annen stilling enn den fullbyrdede overtredelse av straffeloven § 275.⁵⁵ Hensynet til den fornærmede veier heller ikke tungt, dersom overtredelsen ikke er fullbyrdet, nettopp fordi den fornærmede nå er i live. Det vil således ved drapsforsøk ikke være etterlatte som lever med uvisshet om hvem som drepte deres kjære. På bakgrunn av dette la departementet til grunn at det kun er de fullbyrdede drapene som er unntatt foreldelse, og at forsøk skal foreldes etter alminnelige foreldelsesregler.⁵⁶

⁵⁴ NOU 2002: 4 s. 271.

⁵⁵ Prop. 96 L (2013-2014) s. 12.

⁵⁶ Prop. 96 L (2013-2014) s. 12.

Prop. 64 L (2014-2015) legger også til grunn samme utgangspunkt som Prop. 96 L (2013-2014). Her bekreftes det at det kun er de fullbyrdede overtredelsene som skal unntas fra hovedregelen om foreldelse i straffeloven § 85, og som skal være gjenstand for ikke-foreldelse i straffeloven § 91 første ledd andre punktum.⁵⁷

I følge ordlyden i straffeloven § 91 første ledd andre punktum og forarbeidene er forsøk på drap i straffeloven § 275 ikke omfattet av bestemmelsen i straffeloven § 91 første ledd andre punktum.⁵⁸ Vi kan derfor legge til grunn at forsøk på drap ikke følger samme foreldelsesregler som den fullbyrdede overtredelsen, dermed foreldes forsøket hovedregelen i straffeloven § 85.

5.4.2 Hvorfor behandles forsøk forskjellig fra den fullbyrdede overtredelse?

En kan da stille spørsmål om hvorfor drapsforsøk foreldes mens den fullbyrdede overtredelse reguleres av ikke-foreldelsen i straffeloven § 91 første ledd andre punktum.

Det åpenbare kan konstateres først. Ved drap er noen faktisk drept og vi har hatt en fullbyrdet overtredelse av straffeloven § 275, ved drapsforsøk er ingen drept. Drapsforsøk kan derfor anses som mindre alvorlig enn den fullbyrdede overtredelsen.⁵⁹

Det skal også legges til grunn at i de fleste tilfeller vil det være større muligheter for å oppklare et faktisk drap, hvor det er et dødsfall å etterforske, enn for å oppklare et drapsforsøk. Dette gjør seg imidlertid ikke alltid gjeldende. Det kan for eksempel tenke seg at offeret har blitt skadet i drapsforsøket og at påtalemyndigheten derfor har sikret DNA-bevis fra gjerningspersonen, at det senere foreligger en tilståelse, eller at det etter mange år er funnet andre sikre bevis for drapsforsøket som gjør det mulig å oppklare også et drapsforsøk.

I tillegg til dette finnes flere hensyn som ikke har vært oppe i forarbeidene og den øvrige litteraturen til straffeloven § 91 og derfor flere hensyn som kan gjøre seg gjeldende i dette spørsmålet som det er grunn til å se nærmere på.

Det kan legges til grunn at i noen tilfeller kan drapsforsøket være like klanderverdig som den fullbyrdede overtredelsen. Et eksempel kan være at en person etter lang tid med planlegging og tilrettelegging forsøker å ta livet av en annen, men mislykkes i gjerningsøyeblikket. Poenget her er at forsøkshandlingen kan være begått med det samme forsettet som den fullbyrdede overtredelse, gjerningspersonen ønsker å drepe en annen person. I det ene tilfellet fikk han det til, i det andre tilfellet mislyktes han. Bortsett fra den realiteten, at i det ene tilfellet

⁵⁷ Prop. 64 L (2014-2015) s. 129.

⁵⁸ Straffeloven § 91 (1) 2 pkt, Prop. 96 L (2013-2014) s. 12 og Prop. 64 L (2014-2015) s. 129.

⁵⁹ Prop. 96 L (2013-2014) s. 12.

har vi et dødsfall, mens vi i det andre tilfellet ikke, er forsettet til gjerningspersonen det samme, og handlingene er forøvet med den samme grad av klanderverdighet. Konsekvensen er likevel at den ene handlingen foreldes, den andre ikke.

Forsettet til gjerningspersonen kan således være det samme, uavhengig av om han lykkes med overtredelsen eller ikke. Gjerningspersonen kan til og med ha vært overbevist om at han faktisk utførte drapet. Gjerningspersonen har et såkalt subjektivt overskudd av skyld, da han faktisk ønsket å drepe, det er den objektive skylden som ikke foreligger.⁶⁰

Det finnes ingen sikkerhetsventil i straffeloven § 91 første ledd andre punktum. Dersom handlingen kun er å anse som en forsøkshandling vil handlingen foreldes, og gjerningspersonen kan da ikke straffes for handlingen, jf. straffeloven § 85.

5.5 Medvirkning til drap

5.5.1 Innledning

I straffeloven er medvirkning nå gjort straffbart, med mindre lovbestemmelsen selv inneholder unntak for medvirkning jf. straffeloven § 15. Dette betyr at et straffebud også rammer den som medvirker til overtredelsen, med mindre noe annet er bestemt jf. straffeloven § 15.⁶¹ Straffeloven § 275 inneholder ingen unntak for medvirkning, medvirkeren dømmes da også etter straffeloven § 275.

I det følgende brukes «medvirkning» om den medvirkning som kan straffes etter straffeloven § 275 jf. straffeloven § 15. Jeg går i det følgende ikke nærmere inn på spørsmålet om hva straffbar medvirkning er, og tar en fotutsetning om at medvirkningen er straffbar.

Det rettslige spørsmålet er her om medvirkning til drap reguleres av straffeloven § 91 første ledd andre punktum på samme måte som hovedgjerningen.

For medvirkning gir ikke ordlyden i straffeloven § 91 første ledd andre punktum selv noen indikasjoner på hvordan spørsmålet om foreldelse skal løses.

I NOU 2002: 4 la Forsvarsdepartementet til grunn det samme utgangspunktet for medvirkning, som de la til grunn for forsøkshandlingene, nemlig at medvirkning heller ikke skulle være gjenstand for foreldelse.⁶² I motsetning til for forsøkshandlingene, har dette synspunktet

⁶⁰ Mæland (2004) s. 133.

⁶¹ Matningsdal (2015b) s. 58.

⁶² NOU 2002: 4 s. 271.

fått støtte i de øvrige forarbeidene til loven. Dette tilsier at medvirkeren også blir rammet av straffeloven § 91 første ledd andre punktum, slik som hovedpersonen.

I prop. 96 L (2013-2014) blir det lagt til grunn at prinsippet om ikke-foreldelse også skulle gjelde medvirkning til straffeloven § 275.⁶³ Med dette menes at medvirkningshandlingene også skulle behandles av straffeloven § 91 første ledd andre punktum.

Prop. 64 L (2014-2015) følger opp disse synspunktene. Medvirkning forutsettes også her å følge hovedhandlingens foreldelsesregler, altså ingen foreldelse av drapshandlingene i straffeloven § 275, selv om dette ikke er nevnt eksplisitt i straffeloven § 91 første ledd andre punktum.⁶⁴

Jeg legger dermed til grunn at også medvirkeren blir rammet av regelen om ikke-foreldelse. Medvirkning til drap vil derfor aldri foreldes jf. straffeloven § 91 første ledd andre punktum.⁶⁵

5.5.2 Hvorfor behandles medvirkning på samme måte som den fullbyrdede overtredelse?

En kan stille spørsmål om hvorfor medvirkning behandles av straffeloven § 91 første ledd andre punktum på samme måte som den fullbyrdede overtredelse av straffeloven § 275.

For det første er noen drept både ved den fullbyrdede overtredelsen og ved medvirkningshandlingen. Det foreligger derfor en fullbyrdet overtredelse av straffeloven § 275. Siden noen faktisk er drept er det også fornærmede og pårørende i saken å ta hensyn til, dette er et hensyn som ikke gjør seg gjeldende ved drapsforsøk, med mindre noen har blitt skadet i drapsforsøket.⁶⁶

For det andre er medvirkningshandlingene mulig å oppklare etter lang tid på samme måte som hovedgjerningen. Det har blitt begått en fullbyrdet overtredelse av straffeloven § 275, og vi har derfor et dødsfall å etterforske, som gjør det mulig å få en oppklaring.

Det er et grunnleggende prinsipp at medvirkningshandlingen kan være like klanderverdig som hovedhandlingen, og i visse tilfeller også høyere i alvorlighetsgrad. Eksempelvis kan nevnes Rt. 2007 s. 1056 (*NOKAS-dommen*),⁶⁷ hvor medvirkeren i realiteten var han som hadde plan-

⁶³ Prop. 96 L (2013-2014) s. 12.

⁶⁴ Prop. 64 L (2014-2015) s. 129.

⁶⁵ NOU 2002: 4 s. 271, Prop. 96 L (2013-2014) s. 12 og Prop. 64 L (2014-2015) s. 129.

⁶⁶ Prop. 96 L (2013-2014) s. 12.

⁶⁷ Rt. 2007 s. 1056.

lagt ranet, mens de øvrige gjerningspersonene hadde utført selve handlingen(e). LE-1981-199 (*Hadelandsdrapene*)⁶⁸ viste også at medvirkeren i realiteten var han som hadde planlagt og medvirket til drapene. Et annet eksempel kan være drapsmannen som overtaler sin mindreårige bror til å skyte sin søster. Her vil medvirkningshandlingen klart være av høyere alvorlighetsgrad enn hovedgjerningen. Av dette virker det naturlig at medvirkningshandlingen følger de samme foreldelsesreglene som hovedhandlingen, og at medvirkning til drap ikke foreldes etter straffeloven § 91 første ledd andre punktum.

Det er en forskjell i foreldelsesreglene mellom medvirkning til drap og drapsforsøkene. Ut i fra hensynene over virker dette som et naturlig utgangspunkt da det i det ene tilfellet er begått et drap mens i det andre ikke. Men satt på spissen kan det i visse tilfeller virke uheldig at vi har en forskjell mellom medvirkning og forsøk på foreldelsesområdet. For eksempel hvis vi finner ut hvem som forsøkte å drepe kongen i 1989. Han kan ikke straffes for drapsforsøk, fordi handlingen er foreldet. På den andre siden kan den person som medvirket til drapet på kongen i 1989 i dag straffes, da medvirkningshandlingen aldri foreldes etter straffeloven § 91 første ledd andre punktum. Ønsket om å drepe Kongen, var like høyt tilstede i begge tilfellene, men grunnet handlingens resultat blir handlingene behandlet forskjellig på foreldelsesreglenes område.

Grunnen til at lovgiver har valgt å gjøre en forskjell mellom medvirkningshandlingene og forsøkshandlingene ved foreldelsesreglene, må derfor være konsekvensen av handlingen som er utført. Ved forsøkshandlingene har man ikke funnet like stort behov for å fjerne foreldelsesfristen, da hensynet til fornærmede og pårørende ikke har like stor tyngde som ved medvirkningshandlingene, da drapet faktisk ikke har blitt begått. Dette synspunktet er også gjort rede for i forarbeidene til bestemmelsen.⁶⁹ Også hensynet til samfunnet som sådan er ikke gjeldende med like stor tyngde ved forsøkshandlingene.

Samfunnet behøver ikke ha noen problemer med at et drapsforsøk forblir uoppklart, nettopp fordi vi ikke har hatt noe dødsfall. Dersom det foreligger et drap, og medvirkning til dette, kan lokalsamfunnet og samfunnet for øvrig måtte leve i uvisshet om hvem som drepte, dette kan være belastende.

⁶⁸ LE-1981-199.

⁶⁹ Prop. 96 L (2013-2014) s. 12.

6 Begrunnelser for at drap er inntatt straffeloven § 91

6.1 Innledning

Drapshandlingene ble inntatt i regelen om ikke-foreldelse 1. juli 2014, under straffeloven 1902 § 66 tredje ledd andre punktum, som i dag tilsvarende straffeloven § 91 første ledd andre punktum. Bestemmelsen om ikke-foreldelse ble først innført for terrorhandlinger og de internasjonale forbrytelsene. Spørsmålet er her hvorfor drap ble inntatt i bestemmelsen om ikke-foreldelse sammen med de øvrige lovbruddene.

6.2 Hvilke lovbrudd er gjenstand for ikke-foreldelse?

For å få et klart bilde av hvorfor drap er inntatt straffeloven § 91 er det vesentlig også å se sammenhengen til hvilke andre lovbrudd som ikke foreldes.

Av straffeloven § 91 kan vi lese at vi i alt har ni lovbrudd som ikke foreldes. Ved siden av drapsbestemmelsen i straffeloven § 275 er det folkemord, forbrytelser mot menneskeheten, krigsforbrytelser, terrorhandlinger, voldtekt, voldtekt av barn under 14 år, seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år, samt brannstiftelse som er gjenstand for ikke-foreldelse i straffeloven § 91. Dersom gjerningspersonen har begått et av disse ni lovbruddene vil han alltid kunne stilles til ansvar for handlingen.

En begrensning som følger av lovteksten selv, er at folkemord, forbrytelser mot menneskeheten, krigsforbrytelser og terrorhandlinger kun er gjenstand for ikke-foreldelse dersom handlingene kan straffes med fengsel i 15 år eller mer. Hvis handlingen ikke kan straffes med 15 år er vi tilbake i hovedregelen om at handlingen foreldes etter alminnelige foreldelsesregler. Det er maksimumsstraffen for det aktuelle straffebudet som er avgjørende, ikke den straff som kan forventes idømt i det enkelte tilfellet.⁷⁰ Dersom handlingen ikke kan straffes med 15 år kan handlingen fortsatt være omfattet av drapsbestemmelsen i straffeloven § 275, dersom dette er tilfellet vil handlingen av den grunn fortsatt være omfattet av ikke-foreldelse, men da i straffeloven § 91 første ledd andre punktum.

En ytterligere begrensning er at brannstiftelse kun er gjenstand for ikke-foreldelsen i straffeloven § 91 dersom noen dør som følge av brannstiftelsen jf. straffeloven § 355 første handlingsalternativ. Dersom ingen dør av lovbruddet, er vi tilbake i hovedregelen om at straffbare handlinger foreldes i straffeloven § 85.

⁷⁰ Andenæs (2004) s. 544.

6.3 Begrunnelsene

Vi ser at det er straffebed av forskjellig karakter som er tatt inn i bestemmelsen, fra folkemord til seksuell omgang med en person mellom 14 og 16 år. Man kan da spørre seg hvorfor akkurat disse bestemmelsene er tatt inn i regelen om ikke-foreldelse, og da også, hvorfor drap er tatt inn i bestemmelsen sammen med de øvrige lovbruddene.

Er grunnen at det er de mest umoralske handlingene som er gjenstand for ikke-foreldelse, handlinger som lett kan oppklares etter lang tid, at oppklaringsbehovet er særlig høyt, eller er begrunnelsen at dette er de mest alvorlige handlingene en person kan begå?

6.3.1 Strafferammer

Det første som kan konstateres er at strafferammene varierer, med fengsel fra to inntil 30 år.⁷¹ Det er ikke slik at det er de lovbruddene med de høyeste strafferammene som er opplistet i bestemmelsen. Vi ser at vi har strafferammer ned til to år i bestemmelsen, og at det er flere lovbrudd med høyere strafferammer som ikke er tatt inn i bestemmelsen. Et eksempel er straffeloven § 232 andre ledd, grov narkotikaovertrødelse, som ikke er opplistet i straffeloven § 91, selv om det under visse omstendigheter er mulighet for straff inntil 21 år.

Det er således ikke slik at drap er tatt inn i straffeloven § 91 alene på grunn av muligheten til å dømme til fengsel inntil 21 år.

6.3.2 Umoralske handlinger

Med umoralske handlinger menes i denne sammenheng handlinger som strider mot samfunnets rettsbevissthet.

Det er flere av handlingene i straffeloven § 91 som er umoralske, men det er også flere øvrige straffebed i straffeloven som er umoralske, som ikke er inntatt i bestemmelsen om ikke-foreldelse i straffeloven § 91. Dersom begrunnelsen for at drap er tatt inn i regelen om ikke-foreldelse er at dette er en av de mest umoralske handlingene en person kan begå, kan man spørre seg hvorfor ikke flere av de svært umoralske handlingene i straffeloven er tatt inn i bestemmelsen.

Det er flere svært umoralske handlinger som ikke er inntatt i bestemmelsen, som eksempel kan nevnes straffeloven § 309 om kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige og straffeloven § 311 om fremvisning av seksuelle overgrep mot barn eller fremvisning som seksualiserer barn.

⁷¹ Se for eksempel straffeloven § 355 og straffeloven § 101 tredje ledd.

Disse handlingene kan være mer umoralsk enn å ha seksuell omgang med en person på 15,5 år, de er likevel ikke inntatt i straffeloven § 91.

Et drap kan være begått på en meget umoralsk måte, for eksempel en datter som ønsker arven fra sine foreldre alene og tar livet av sine foreldre og sine søsken, for sin egen økonomiske vinning. Men det kan også være slik at drapet er begått på en måte som ikke er like umoralsk, selv om personen ikke bare har vært uaktsom. Som et eksempel kan nevnes den tenkte situasjon at en pårørende familiefar etter 22 juli-drapene dreper Anders Behring Breivik. Begge handlingene faller klart inn under gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 275, men majoriteten i samfunnet vil ikke anse drapene som like umoralske. Poenget er at begge drapene er omfattet av straffeloven § 91 og foreldelse vil ikke inntre for noen av handlingene, selv om den ene handlingen anses som mer umoralsk enn den andre.

Alle drap som faller inn under gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 275 er omfattet av regelen om ikke-foreldelse i straffeloven § 91 første ledd andre punktum, uansett om de er mer eller mindre umoralske. Det finnes således ingen sikkerhetsventil i regelen som fører til at visse drap kan unntas bestemmelsen i straffeloven § 91 første ledd andre punktum.

6.3.3 De mest alvorlige handlingene

Med de mest alvorlige handlingene menes i denne sammenheng de handlingene som har størst konsekvenser for fornærmede, pårørende og samfunnet som sådan. Slik skiller derfor dette punktet seg fra punktet over, om de mest umoralske handlingene.

Mange politikere argumenterer for at handlingene i straffeloven § 91 er de mest alvorlige handlingene en person kan begå.⁷² Da kan man spørre seg om begrunnelsen for at drap er tatt inn i straffeloven § 91, er at dette er en av de mest alvorlige handlingene man kan begå?

De opprinnelige lovbruddene i straffeloven § 91 var som sagt folkemord, forbrytelser mot menneskeheten, krigsforbrytelser og terrorhandlinger. Dette er handlinger som ikke bare er rettet mot den enkelte fornærmede i saken, men er også rettet mot samfunnet som sådan. Denne begrunnelsen passer godt på disse internasjonale forbrytelsene som fører med seg store konsekvenser. I tillegg til de direkte konsekvensene disse lovbruddene fører med seg er også tanken bak handlingen av særlig alvorlig grad, som ikke er rettet mot det direkte offeret, men som er rettet mot samfunnet som sådan.⁷³

⁷² Se blant annet Vågslid (2014), videoarkiv fra Stortinget.

⁷³ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 146 og Rotevatn (2014), videoarkiv fra Stortinget.

Spørsmålet er om denne begrunnelsen holder mål for de lovbruddene som er blitt tatt inn i bestemmelsen ved et senere tidspunkt, da særlig drap.

Et drap kan være begått i mer eller mindre alvorlig grad. Satt på spissen kan vi bruke følgende eksempel: Morderen som dreper flere barn, for å tilfredsstille egne lyster, og familiefaren som ut av medlidenhet for sin dødssyke datter tar livet av henne, før sykdommen gjør det. Mange vil mene at disse to drapene ikke er like høye i alvorlighetsgrad, likevel er begge drapene omfattet ikke-foreldelse, jf. straffeloven § 91 første ledd andre punktum.

Denne forskjellen i alvorlighetsgrad ser vi også ved voldtektsforbrytelsene. Seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år er tatt inn i bestemmelsen, mens fremstilling av seksuelle overgrep mot barn ikke omfattes av straffeloven § 91. Poenget her er at 18-åringen som har hatt seksuelt samleie med en person på 15 år dømmes under straffeloven § 302, handlingen vil aldri foreldes etter straffeloven § 91. På den andre siden kan en person fremstille et seksuelt overgrep mot et barn, handlingen foreldes etter alminnelige foreldelsesrettslige regler og rammes ikke av straffeloven § 91 jf. straffeloven § 311. Straffeloven § 311 kan helt klart være av høyere alvorlighetsgrad enn straffeloven § 302, men allikevel bedømmes disse to ulikt tross forskjell i alvorlighetsgrad.

Denne forskjellen i alvorlighetsgrad ser vi i alle bestemmelsene i straffeloven § 91, også drapshandlingene. Begrunnelsen fra politikere, og andre, har vært at vi ønsker å unnta de mest alvorlige forbrytelsene fra foreldelse, og dermed har vi fått inn drap i bestemmelsen, selv om alvorlighetsgraden på drapshandlingene kan variere.

I utgangspunktet er drap en alvorlig handling, fordi konsekvensen av et drap alltid er at noen mister livet. Begrunnelsen om at drap er tatt inn i bestemmelsen fordi dette er et av de mest alvorlige lovbruddene man kan begå, vil da kunne bestå i de fleste sammenhenger, men det er ikke alle drap som er like drastiske i alvorlighetsgrad.

Det skal også legges til at straffeloven § 91 første ledd andre punktum utgjør en signaleffekt. Med dette menes at bestemmelsen viser, både til pårørende og en potensiell gjerningsperson, at drap er et så alvorlig lovbrudd at vi unntar det fra foreldelse.

6.3.4 Mulighet for oppklaring

En annen begrunnelse for å innta et lovbrudd i bestemmelsen om ikke-foreldelse, vil kunne være at dette lovbruddet er mulig å få en oppklaring på lang tid etter lovovertrædelsen.

Dette er en god begrunnelse når vi har med drap å gjøre. DNA kan bli samlet inn kort tid etter handlingen, og kanskje mange år etter dukker opp nye måter å tolke DNA på, og dermed kan

vi få svar på hvem som begikk drapet. Dette har vi nå fått et eksempel på i LB-2016-58330-2 (*Kristin-dommen*), hvor gjerningspersonen ble dømt for drapet etter 17 år.

Dette er imidlertid en begrunnelse som ikke kan gjøres gjeldende med like stor tyngde i voldtektssakene. Dersom en person 20 år etter voldtekten skal anmelde lovovertrедelsen, vil det være vanskelig for påtalemyndigheten å innhente bevis, i alle fall DNA bevis, for å få dømt gjerningspersonen. Det er vanskelig allerede etter 25 timer å skaffe bevis for en voldtekts-sak.⁷⁴ Dersom voldtekten blir anmeldt og bevis sikret kort tid etter voldtekten kan begrunnelsen gjøre seg gjeldende også for disse sakene.

Begrunnelsen om at lovbruddene er tatt inn i bestemmelsen fordi det er mulig å få oppklaring etter mange år, kan derfor ikke gjøres gjeldende for alle lovbruddene i bestemmelsen. Det kan likevel forklare lovendringen at oppklaringsmuligheten er såpass høy for disse lovbruddene at vi vil unnta dem fra foreldelse. For drapshandlingene er dette en god begrunnelse, og vi har eksempler i nyere rettspraksis på at drap har blitt oppklart etter lang tid, for eksempel ved hjelp av DNA-bevis.⁷⁵

6.3.5 Behovet for oppklaring

En annen begrunnelse er behovet for oppklaring. Med dette menes at behovet for å oppklare disse lovbruddene er større en straffelovens øvrige overtredelser.

Som tidligere nevnt blir flere i samfunnet, enn den fornærmede og de pårørende, involvert i handlingen. For eksempel lokalsamfunn, media og samfunnet for øvrig. Det faktum at mange i samfunnet er involvert og at de pårørende ofte vil tenke over drapet i en årrekke etter at handlingen fant sted, ofte resten av livet, tilsier at behovet for oppklaring av en 25 år gammel drapssak er større enn behovet for å oppklare tyveriet som ble begått for 25 år siden.

Et spørsmål er da hvilke handlinger samfunnet kan leve med uten oppklaring. At tyveri ikke er inntatt i straffeloven § 91, er et godt eksempel. At politiet ikke har klart å oppklare tyveriet vil man kunne leve med etter lang tid. En pårørende etter en drapssak vil i de fleste tilfeller ha problemer med å leve i uvisshet om hvem som utførte drapet og hvorfor drapet ble begått. Dette gjelder også lokalsamfunn og samfunnet som helhet.

⁷⁴ Rotevatn (2014), videoarkiv fra Stortinget.

⁷⁵ LB-2016-58330-2.

Som eksempel her kan nevnes drapet på Birgitte Tengs i 1995. Hvor drapet, til tross for siktelse⁷⁶ av avdødes fetter, fortsatt står uløst. Dette uopklarte drapet kommer stadig opp i media, og hvor flere har engasjert seg særskilt for å få drapet oppklart.

Denne begrunnelsen kan også gjøre seg gjeldende for de fleste lovbruddene i straffeloven § 91, men det er også flere straffebud i straffeloven for øvrig som ikke er inntatt i straffeloven § 91. Eksempelvis straffeloven § 309 om kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige, hvor behovet for oppklaring selv etter lang tid kan være meget stort.

Det kan også være lovbrudd som er inntatt i straffeloven § 91 som ikke har like stort behov for oppklaring i alle saker. Eksempelvis kan nevnes straffeloven § 302 om seksuell omgang med en person mellom 14 og 16 år, hvor det kan være barnet selv som har tatt initiativet til samleiet, mens gjerningspersonen selv kan ha vært 17 år. Her vil ikke behovet for å oppklare saken etter lang tid være like stort som ved for eksempel drap.

Begrunnelsen om at lovbruddene i straffeloven § 91 er inntatt bestemmelsen fordi oppklaringsbehovet er stort, passer godt i de fleste tilfeller, særlig ved drap hvor behovet er høyt i de aller fleste tilfeller. Men vi ser også at begrunnelsen ikke passer på alle lovbruddene i bestemmelsen.

6.3.6 Folkeretten

For de internasjonale forbrytelsene kan folkeretten i seg selv forklare hvorfor regelen om ikke-foreldelse ble vedtatt. Med de internasjonale forbrytelsene menes folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser.

Som lagt til grunn i punkt 4.4 startet tanken om at visse forbrytelser skulle unntas foreldelse i folkeretten. Folkeretten kan derfor være begrunnelse nok i seg selv, for hvorfor vi har fått regelen om ikke-foreldelse for de internasjonale forbrytelsene. Folkeretten kan ikke være begrunnelse nok for at vi har inntatt drap i straffeloven § 91 første ledd andre punktum. Folkeretten oppstiller ikke noe krav til at drap skal være unntatt foreldelse. For drapsbestemmelsen i straffeloven § 275 må altså andre hensyn gjøres gjeldende.

6.3.7 Media

Rotevatn legger til grunn at det kan virke som om media styrer utviklingen av straffenivåene, og nå styrer utviklingen av foreldelsesreglene.⁷⁷ Dersom dette er tilfellet er dette svært uhel-

⁷⁶ LG-1998-260-2 (*Karmøysaken*).

dig for strafferetten. Er det slik at media styrer hvilke lovbrudd som har blitt opplistet i straffeloven § 91, og at det er medias fascinasjon av uoppklarte drapssaker som har hatt betydning for at drap har blitt tatt inn i bestemmelsen?

Blant annet har Stine Sofies stiftelse vært en pådriver for at drap ikke skal være gjenstand for foreldelse.⁷⁸ Også flere andre enkeltpersoner, særlig pårørende, har vært opptatt av å endre foreldelsesreglene.

Det kan virke utelukkende positivt at interesseorganisasjoner, media og enkeltpersoner for øvrig engasjerer seg for sine hjertesaker og setter lys på de sidene av lovgivningen hvor man mener det er behov for endring. På den andre siden skal ikke dette gå på bekostning av lovgiveren selv. Det er uheldig om lovgiver føler et press om å tilpasse seg medias og folks oppfatning av rettstilstanden. Det må således ikke gå på bekostning av rettssikkerhetsgarantier og grunnleggende strafferettslige prinsipper.

Det er umulig å gi et svar på om media faktisk har innvirket på bestemmelsen eller ikke, men media har i de senere år vært meget opptatt av bestemmelsen om ikke-foreldelse, flere etterlatte har også vært fremme i media for å få fjernet foreldelsesfristen for drap. Dersom endringen har ført til en bedre rettstilstand enn tidligere, er det bra at media har hatt fokus på bestemmelsen. Det motsatte kan også tenkes, at de pårørende som ønsket at foreldelse skulle opprettholdes, ikke har blitt hørt i like stor grad som de pårørende som ønsket oppheving. Hvis dette er tilfellet er det grunn til å stille seg skeptisk til medias sterke interesse av regelen.

⁷⁷ Rotevatn (2014), videoarkiv fra Stortinget.

⁷⁸ Stine Sofies stiftelse, *Hva har vi oppnådd?*

7 Grunnlovens begrensninger

7.1 Innledning

Grunnloven § 97 setter forbud mot at lover gis med tilbakevirkende kraft. Straffelovens § 3 første ledd første punktum legger til grunn at det er straffelovgivningen på handlingstidspunktet som skal anvendes. Det er de lovbestemmelsene og den straffelovgivningen som forelå på drapstidspunktet som skal anvendes, ikke den straffelovgivningen som foreligger på domstidspunktet. Dette gjelder selv om lovgivningen skulle endres fra drapstidspunktet til domstidspunktet. For drap begått etter 1. juli 2014 er det ingen tvil om at drapene aldri vil bli foreldet jf. straffeloven § 91 første ledd andre punktum. Det er de drapene som ble begått før 1. juli 2014 som kan volde tvil.

Det rettslige spørsmålet er om Grunnloven § 97, sammenholdt med straffeloven § 3, setter et forbud mot at straffeloven § 91 første ledd andre punktum gis tilbakevirkende kraft. Sagt med andre ord, om drap som allerede var begått før 1. juli 2014, da bestemmelsen trådte i kraft, er omfattet av regelen om ikke-foreldelse selv om denne lovbestemmelsen ble vedtatt etter at drapet ble begått.

7.2 Praksis

I Rt. 1945 s. 109 (*Quising-dommen*) legger førstvoterende til grunn at det er alminnelig juridisk teori at ny lov kan forlenge eller oppheve adgangen til foreldelse, med forutsetning om at foreldelsesfristen ikke allerede var utløpt, uavhengig av forbudet mot tilbakevirkning i Grunnloven § 97.⁷⁹

Dette betyr at straffeloven § 91 kan oppheve foreldelsesfristen for de opplistede lovbruddene i bestemmelsen, blant annet drapshandlingene i straffeloven § 275, men at endringen ikke vil få virkning for de lovbruddene som allerede var foreldet ved lovendringen 1. juli 2014.

I to saker, som begge gjaldt spørsmål om frister etter tvisteloven, har domstolene kommet til samme resultat. Da de legger samme syn til grunn, som Høyesterett gjorde i 1945, velger jeg å trekke en analogi også til spørsmål om foreldelsesfristene i strafferetten.

I Rt. 2010 s. 1091 gjaldt spørsmålet søksmål etter tvisteloven §19-12. Regelen utvidet lengste-fristen for å angripe et rettsforlik og legger samme syn til grunn. Ankeutvalget kom her til at det ved forlengelse av en frist, som ikke allerede var utløpt da en ny lovregel trådte i kraft,

⁷⁹ Rt. 1945 s. 109 s. 117.

ikke er tale om noe inngrep i en bestående rettsposisjon, som er det Grunnloven § 97 faktisk tar sikte på å fange opp.⁸⁰

LA-2008-94128 gjaldt spørsmål om gjenåpning av en avgjørelse om oppreisning. Det pekes her på at en utløpt foreldelsesfrist ikke kan startes opp på ny, ved å innføre nye foreldelsesregler med tilbakevirkende kraft. Lagmannsretten la videre til grunn at dette ville stride mot tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven § 97.⁸¹ Høyesterett gjentok dette argumentet i Rt. 2010 s. 718.⁸²

Straffeloven § 91 vil derfor få virkning for de drapene som allerede var begått da bestemmelsen ble tatt inn i loven, og den opphever foreldelsesfristen for disse drapene. En gjerningsperson som begikk et drap i år 2000, da foreldelsesfristen for drap fortsatt var 25 år jf. straffeloven 1902 § 67 femte ledd, blir da «rammet» av den nye regelen om ikke-foreldelse i straffeloven § 91 første ledd andre punktum. Hans forhold vil aldri foreldes, selv om han kan ha hatt en forventning om at drapet ville ha blitt foreldet i 2025.

Ikke-foreldelsen i straffelovens § 91 første ledd andre punktum vil ikke kunne oppheve foreldelsen for de drapene som allerede var foreldet 1. juli 2014, etter straffeloven 1902 § 67 femte ledd. I praksis betyr dette at straffeloven § 91 første ledd andre punktum kun vil være av betydning for de drapene som har blitt begått etter 1. juli 1989. For de drapene som ble begått før 1. juli 1989 har foreldelsesfristen allerede inntruffet jf. straffeloven 1902 § 67 femte ledd, drapene er allerede foreldet, her vil altså Grunnloven § 97 hindre tilbakevirkende kraft.

Grunnloven § 97 har også internasjonale paralleller blant annet til Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) artikkel 7.⁸³ Praksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) viser at heller ikke EMK art 7 setter begrensninger mot å forlenge gjeldende foreldelsesfrister med virkning for frister som ikke allerede er foreldet.⁸⁴

7.3 Forarbeider

I Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) går det frem at straffeloven § 91 også skal gjelde for de handlingene som ble begått før straffeloven trådte i kraft, med en forutsetning om at foreldelse ikke allerede hadde inntruffet.⁸⁵

⁸⁰ Rt. 2010 s. 1091, avsnitt 39.

⁸¹ LA-2008-94128, under «lagmannsrettens vurdering».

⁸² Rt. 2010 s. 718, avsnitt 40.

⁸³ Skoghøy (2011) s. 255.

⁸⁴ Taricco and Others v. Italy, avsnitt 57.

⁸⁵ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 478.

Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) bekrefter dette, og det går her også frem at straffansvaret for folkemord, forbrytelse mot menneskeheten og krigsforbrytelse som ikke allerede hadde blitt foreldet da det daværende kapittel 16 ble satt i kraft i straffeloven 1902, heller ikke skulle bli foreldet dersom den øvre strafferammen minst var fengsel i 15 år eller mer.⁸⁶

Vi ser også her at den nye bestemmelsen om ikke-foreldelse, i straffeloven § 91 første ledd andre punktum, gjør seg gjeldende med en form for tilbakevirkende kraft på handlinger som allerede hadde blitt begått før lovendringen, men at endringen ikke kan gjøres gjeldende for de handlingene som allerede var foreldet ved lovendringen.

7.4 Juridisk teori

Skoghøy legger også samme oppfatning til grunn, og hevder tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven § 97 ikke setter noen begrensninger, siden den nye regelen forlenger en foreldelsesfrist som ikke allerede var utløpt da den ble vedtatt. Grunnen til dette er at det ved vedtakelsen av bestemmelsen ikke var blitt etablert noen rettsposisjon.⁸⁷

Av dette kan vi lese at tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven § 97 ikke er til hinder for anvendelse av straffeloven § 91 første ledd andre punktum på drap begått etter 1. juli 1989.

7.5 Forholdet til menneskerettighetene

Ettersom drap aldri blir foreldes, jf. straffeloven § 91 første ledd andre punktum, kan påtalemyndigheten undersøke og etterforske et drap mange tiår tilbake i tid. Forutsetningen er at drapet må være begått etter 1. juli 1989. Hvordan stiller så dette seg i forhold til menneskerettighetene og reglene om saksbehandlingstid i EMK?

EMK artikkel 6 nr. 1 legger blant annet til grunn at dersom man har en straffesiktelse mot seg, har man rett til en rettferdig og offentlig rettergang innen rimelig tid. Spørsmålet er om regelen i straffeloven § 91 første ledd andre punktum om ikke-foreldelse strider mot bestemmelsen i EMK artikkel 6 nr. 1 om rimelig tid.

En dansk betenkning fra 2004 trekker frem at et av synspunktene mot foreldelse er menneskerettssynspunkter, som skal beskytte individer mot langvarige prosesser.⁸⁸ EMK artikkel 6 nr. 1

⁸⁶ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 66.

⁸⁷ Skoghøy (2011) s. 270.

⁸⁸ Danmark Udvalget om Økonomisk Kriminalitet og Datakriminalitet (2004) s. 60.

stiller opp krav om rettergang innen rimelig tid. En regel om ikke-foreldelse må ses i sammenheng med dette kravet.⁸⁹

Kravet i EMK artikkel 6 nr. 1 gir beskyttelse for siktede. Denne beskyttelsen supplerer foreldelsesreglene i den nasjonale lovgivningen. Dersom påtalemyndigheten ikke overholder dette kravet vil dette normalt ikke føre til frifinnelse, men til en redusert straffutmåling.⁹⁰ Dersom påtalemyndigheten krenker kravet om rimelig tid i EMK artikkel 6 nr. 1, ved å bruke for lang tid på siktelsen, vil dette ikke føre til frifinnelse. Tiltalte vil da bli straffeforfulgt for drap, eventuelt med en lavere strafferamme enn 8 år jf. straffeloven § 275. Straffeloven § 91 første ledd andre punktum regulerer ikke-foreldelsen av drap uavhengig av EMK artikkel 6 nr. 1.

EMK artikkel 6 nr. 1 er derfor ikke til hinder for anvendelse av regelen om ikke-foreldelse i straffeloven § 91 første ledd andre punktum.

7.6 Fristberegning

Med fristberegningen menes fra hvilket tidspunkt foreldelsesfristen skal regnes fra. Altså på hvilket tidspunkt drapet anses å være begått. Etter straffeloven 1902 var foreldelsesfristen for drap 25 år jf. straffeloven 1902 § 86 første ledd bokstav e. Som redegjort for over er drap begått før 1. juli 1989 allerede foreldet og drap begått etter 1. juli 1989 gjenstand for ikke-foreldelsen i straffeloven § 91 første ledd annet punktum. Under straffeloven 1902 var fristberegning regulert i § 68, regelen er nå er videreført i straffeloven § 87 med visse språklige endringer, men samme realiteter.

Fristberegningen vil ha stor betydning for de drapstidspunktene som ligger tett opp mot 1. juli 1989, fordi det skal avgjøres om drapet anses å være begått før eller etter 1. juli 1989. Sagt med andre ord om drapet allerede er foreldet etter straffeloven 1902 § 86 eller ikke. Spørsmålet er her når drapet ansees å være begått, og fra hvilket tidspunkt foreldelsesfristen skal regnes fra.

For drapshandlingene er det straffeloven § 87 andre ledd som legger til grunn utgangspunktet for fristberegningen. Den legger til grunn at dersom straffbarheten er avhengig av en inntrådt virkning vil fristen beregnes fra den dagen virkningen inntrådte. Fristen skal derfor beregnes fra den dagen offeret døde. Som eksempel kan nevnes at gjerningspersonen vil forgifte offeret og offeret dør av giften en uke etter. Da vil fristen regnes fra den dagen offeret døde, ikke fra den dagen gjerningspersonen forgiftet han. Dersom offeret døde før 1. juli 1998 foreldes dra-

⁸⁹ Danmark Udvalget om Økonomisk Kriminalitet og Datakriminalitet (2004) s. 75.

⁹⁰ Danmark Udvalget om Økonomisk Kriminalitet og Datakriminalitet (2004) s. 75.

pet og dersom offeret døde etter 1. juli 1998 vil drapet aldri foreldes jf. straffeloven § 91 første ledd andre punktum. Dagen gjerningspersonen faktisk ga den dødelige dosen med gift spiller altså ingen noen rolle.

Dersom drapet skulle vært begått på et skip som ikke er i Norge på gjerningstidspunktet, legger straffeloven § 87 tredje ledd første punktum til grunn at fristen regnes fra den dagen skipet kom til norsk havn. Bakgrunnen for denne særregelen er at påtalemyndigheten ofte ikke har mulighet til å starte etterforskning før skipet kommer tilbake til norsk havn.⁹¹ Dersom drapet er begått på skipet 1. januar, men skipet kommer til norsk havn den 10. januar vil altså fristen regnes fra, og drapet anses begått, 10. januar.

Dersom skipet kom til norsk havn før 1. juli 1989 vil drapet være foreldet jf. straffeloven 1902 § 67 femte ledd. Dersom skipet kom til norsk havn etter 1. juli 1989 er drapet omfattet av ikke-foreldelsen i straffeloven § 91 første ledd andre punktum jf. straffeloven § 87 tredje ledd. Dette gjelder selv om drapet faktisk ble begått før 1. juli 1989 og egentlig skulle vært foreldet etter straffeloven 1902. Når selve drapet ble begått vil da ikke spille noen rolle. Det er når skipet *faktisk* kommer til norsk havn som er utgangspunktet.

Her ligger det en begrensning, straffeloven § 87 tredje ledd andre punktum slår fast at utgangspunktet for fristen ikke kan forskyves med mer enn ett år. Denne utskutte fristen ved drap på skip kan derfor ikke være lenger enn ett år etter at drapet faktisk ble begått. Dersom skipet er på havet i flere år, vil ikke fristen kunne forskyves med mer enn ett år etter at drapet faktisk ble begått. Ble for eksempel drapet begått 1. september 1988 og skipet kommer til land 1. september 1990, anses det å være begått 1. september 1989. Drapet vil dermed være gjenstand for ikke-foreldelsen i straffeloven § 91 første ledd andre punktum, selv om drapet faktisk ble begått i 1988 og egentlig skulle vært foreldet etter straffeloven 1902.

Dersom fristen skal beregnes fra, eller drapet er begått før, 1. juli 1989 vil drapet være foreldet. Dersom fristen skal beregnes fra, eller drapet er begått etter, 1. juli 1989 vil drapet være gjenstand for ikke-foreldelsen i straffeloven § 91 første ledd andre punktum jf. straffeloven § 87 andre ledd. Vi ser av dette at utgangspunktet for beregning av fristen for foreldelse vil ha betydning også for drapshandlingene, selv om drap ikke foreldes jf. straffeloven § 91 første ledd andre punktum.

⁹¹ Andenæs (2004) s. 548.

8 Foreldelse av straff

En annen side av straffelovens foreldelsesregler er foreldelse av idømt straff. Det er koblingen mellom foreldelse av straffansvaret og foreldelse av straffen som er interessant for drapshandlingene.

8.1 Hovedregelen om foreldelse av straff

Hovedregelen er at idømt straff foreldes, på samme måte som straffansvaret, jf. straffeloven § 93 første ledd. Med dette menes at det er blitt idømt en straff for lovovertrедelsen, men at denne straffen i seg selv også er gjenstand for foreldelse innenfor visse frister. Dersom straffen ikke blir fullbyrdet innenfor foreldelsesfristen, faller straffen bort. Også ved den usannsynlighet at gjerningspersonen rømmer, fra for eksempel fengsel, og blir funnet etter at foreldelsesfristen for straffen er utløpt, kan ikke straffen tas opp igjen, fordi straffen som sådan er foreldet.

8.2 Unntak

Straffeloven § 96 er en uttømmende bestemmelse av hvilke idømte straffer som er unntatt foreldelse. Dette er idømt straff for de internasjonale forbrytelsene. Det spesielle for drapshandlingene i straffeloven § 275 er at straffansvaret ikke foreldes jf. straffeloven § 91 første ledd andre punktum, mens selve straffen i seg selv foreldes jf. straffeloven § 93 første ledd.

Dette betyr at dersom drapet blir oppdaget etter 30 år skal gjerningspersonen straffes, fordi straffansvaret aldri foreldes, jf. straffeloven § 91 første ledd annet punktum. Hvis gjerningspersonen derimot er dømt for drapet, og deretter rømmer fra fengslet og blir borte i 30 år, går han fri fra straffen fordi den idømte straffen for drap foreldes, jf. straffeloven § 93 første ledd.

Det skal legges til grunn at påtalemyndigheten sjeldent vil vente med å fullbyrde straffen for drap, og at en gjerningsperson sjelden vil klare å rømme fra et fengsel uten å bli funnet igjen før utløpet av fristen, men prinsippet i straffeloven § 93 om foreldelse gjør seg uansett gjeldende.

Det er en viktig forskjell mellom foreldelse av straffansvaret i straffeloven § 91 første ledd andre punktum, og foreldelse av straffen i straffeloven § 93 første ledd. Forskjellen er at når den skyldige først er dømt, så er drapet nettopp oppklart. Da er det ikke like sterke hensyn som taler for at straffen ikke skulle foreldes. Et av hensynene for at straffansvaret for drap ikke foreldes, er nettopp at behovet for oppklaring av drapet er meget høyt. Dersom straffansvaret først er påvist, og straff idømt, har de pårørende, og samfunnet, fått svar på det viktige spørsmålet om hvem som drepte. Ved uoppklarte drapssaker står dette spørsmålet uløst.

Foreldelsesfristene for den idømte straffen i straffeloven § 93 første ledd følger den utmålte straff i det enkelte tilfellet.⁹² Dette utgjør en forskjell fra foreldelsesfristene for straffansvaret, hvor foreldelsesfristene følger den lovbestemte straffen for lovbruddet, ikke den utmålte straff, jf. straffeloven § 86.

Elvenes var, i forbindelse med diskusjonen om ikke-foreldelse av straffansvaret for drap, inne på at vi må kommunisere med lovbrysteren. Poenget var at straffansvaret for drap skulle unntas foreldelse fordi dette kommuniserer til gjerningspersonen at man aldri skal føle seg trygg på å ikke bli straffet. Vi skal signalisere til lovbrysteren at et straffbart forhold vil bli straffeforfulgt uansett hvor langt tid det har gått.⁹³ Da kan man spørre seg hva det kommuniserer til gjerningspersonen at straffansvaret for drap ikke er gjenstand for foreldelse, men at selve straffen for det samme drapet foreldes etter at det har gått en viss tid.

Drapet har blitt begått i begge tilfellene, men i den ene diskusjonen blir det lagt vekt på at foreldelsesfristen skulle fjernes, fordi vi som samfunn skal signalisere for gjerningspersonen at han aldri skal kunne gå fri for lovovertrædelsen.⁹⁴ Men i det andre tilfellet er ikke den utmålte straffen for drap unntatt foreldelse. Dersom poenget med ikke-foreldelse er å kommunisere til lovbrysteren at han aldri skal kunne gå fri fra et drap, burde ikke den samme tankgangen da overføres til straffeloven § 96, om idømt straff som ikke foreldes? Selve drapet i seg selv vil jo være like klanderverdig uavhengig av om gjerningspersonen har blitt straffet eller ikke. Forskjellen er at gjerningspersonen aldri kan straffes i det ene tilfellet, fordi drapet ikke er oppklart tidligere, mens gjerningspersonen kan rømme fra straffen i det andre tilfellet, altså hvor drapet er på det rene og straffen er utmålt, jf. straffeloven §§ 91 første ledd andre punktum og 96.

Jeg lar spørsmålet stå åpent, men konstaterer at straffansvaret for drap ikke foreldes, mens idømt straff for drap foreldes jf. straffeloven §§ 91 første ledd andre punktum og 96.

For idømt straff av de internasjonale forbrytelsene, som kan straffes med 15 år, er det sammenheng i regelsettene, nemlig at hverken straffansvaret eller straffen er gjenstand for foreldelse, jf. straffeloven §§ 91 første ledd første punktum og straffeloven § 96.

⁹² Mæland (2004) s. 241.

⁹³ Elvenes (2014), Videoarkiv fra Stortinget.

⁹⁴ Elvenes (2014), Videoarkiv fra Stortinget.

9 Negative konsekvenser regelen kan føre med seg

9.1 Innledning

Regelen om at drap ikke foreldes kom som sagt inn i loven uten omfattende redegjørelser i forarbeidene, eller øvrige rettskilder, av hvilke konsekvenser og hvilken betydning dette kan ha for rettstilstanden.

Regelen har åpenbart positive sider ved seg. Det kan nevnes at det fra 90-årene og frem til i dag har blitt utviklet nye måter å oppklare drap på, særlig DNA-analyser er et godt eksempel på dette. Det er nå mulig å oppklare drap langt tilbake i tid, som ikke var mulig tidligere. Som eksempel kan nevnes LB-2016-58330-2 (*Kristin-dommen*) hvor gjerningspersonen ble dømt for et drap han hadde begått 17 år tidligere, ved hjelp av DNA-bevis som ble innhentet 16 år etter drapet.⁹⁵ Det er da naturlig at vi har fått inn en endring i loven som gjør det mulig å stille gjerningspersonen til ansvar etter lang tid, også etter 25 år.

Dette er en av flere positive konsekvenser regelen om ikke-foreldelse, i straffeloven § 91 første ledd annet punktum, fører med seg. De positive konsekvensene er bakgrunnen for at bestemmelsen kom inn i loven i utgangspunktet, og har av den grunn blitt belyst tidligere. Jeg velger derfor å ikke gå nærmere inn på disse positive konsekvensene, og tar i det følgende for meg de konsekvensene som ikke har blitt like godt belyst tidligere. Regelen om ikke-foreldelse av drap fører nemlig også med seg visse negative konsekvenser.

9.2 Tilståelse

For det første kan gjerningspersonen ikke lenger fortelle sannheten etter 25 år, uten å bli stilt strafferettslig ansvarlig for drapet, noe som var en mulighet tidligere. Dette er negativt av forskjellige grunner.

For det første mister de pårørende en mulighet til å få drapet oppklart, ved nettopp tilståelse. Dersom etterforskningen ikke har ført til oppklaring av drapet etter 25 år kan siste mulighet for svar være nettopp om gjerningspersonen tilstår. De pårørende kan på den måten få kunnskap om hva som skjedde. Tidligere har dette ført til at gjerningspersonen ikke kunne straffes, jf. straffeloven 1902 § 67 femte ledd, men de pårørende kunne i det minste fått et svar.

Blant annet har datteren til avdøde Inger Johanne Apenes, offeret i Apenes-drapet, uttalt i en artikkel til Fredrikstad-Blad, kort tid etter gjerningspersonens tilståelse, at det var en lettelse for henne at drapet på moren ble oppklart, selv om gjerningspersonen ikke kunne straffes.⁹⁶

⁹⁵ LB-2016-58330-2 (*Kristin-dommen*), Under: «Lagmannsretten bemerker».

⁹⁶ Karlsen-Moum, Svendsen og Jacobsen (2007).

Dette viser at noen pårørende ønsker oppklaring av saken, til fordel for straff for gjerningspersonen.

Apenes-drapet⁹⁷ ble oppklart nettopp ved at gjerningspersonen tilstod drapet, etter foreldelsesfristens utløp. De pårørende fikk da forklaring på hvorfor og hvordan drapet hadde blitt begått. Dette kunne ikke skjedd i dag, uten at gjerningspersonen ble stilt til ansvar. Saken viser at drap faktisk har blitt oppklart ved tilståelse, etter foreldelsesfristens utløp.

For det andre kan det samme henføres til allmennheten. Norge er et lite land, og drap får i de fleste tilfeller stor mediedekning. Allmennheten som sådan ønsker å vite hva som skjedde og hvem som begikk drapet. For et samfunn generelt, og særlig lokalsamfunnet, kan det være en belastning om drapet forblir uløst. En siste mulighet kan også her være om gjerningspersonen selv tilstår drapet.

Straffeloven § 91 første ledd andre punktum kan derfor i visse tilfeller sette en begrensning for oppklaring av saken, ved at gjerningspersonen ikke lenger kan tilstå drapet uten å bli holdt strafferettslig ansvarlig. Dette er en av de negative konsekvensene regelen fører med seg.

Dersom gjerningspersonen aldri tilstår drapet, fordi straffansvaret aldri foreldes, kan være negativt også av en annen grunn. At tilståelse ikke foreligger kan nemlig også øke faren for et fenomen jeg for klarhetens skyld har valgt å kalle «sosialt justismord». Dersom en person i dag blir satt i varetekt, for et drap som skal ha vært begått 25 år tidligere, vil dette trolig få stor mediedekning. Dersom personen senere blir frikjent, kan det likevel bli snakk om et «sosialt justismord». Med dette menes at personen kan bli stemplet som morder i lokalsamfunnet, og i samfunnet ellers. Et eksempel er det nevnte Apenes-drapet⁹⁸ hvor en mann hadde blitt satt feilaktig i varetekt. Poenget er at han ble stemplet som morder på hjemstedet og ble således avskåret fra å leve et «normalt» liv. Dette stempelet ble værende helt til gjerningspersonen selv tilstod, og det ble klart at han var uskyldig. Dersom gjerningspersonen etter en stund kan tilstå drapet, uten å bli stilt til ansvar, kan derfor minske faren for slike «sosiale justismord». Sannheten vil da komme frem, og et eventuelt stempel vil forsvinne.

9.3 Offer

At ofrene skal ha førsteprioritet var et av argumentene som ble anført da regelen om ikkeforeldelse ble vedtatt for drap og seksuelle overgrep.⁹⁹ For seksuelle overgrep er dette et velbegrunnet argument, slik at offeret skal slippe å se gjerningspersonen gå fri. Det spesielle ved

⁹⁷ Magnussen (2014) s. 608 og Sæter (2011).

⁹⁸ Magnussen (2014) s. 608 og Sæter (2011).

⁹⁹ Se blant annet Anundsen (2014) videoarkiv fra Stortinget.

drap er at vi ikke har noe direkte offer å ta hensyn til. Argumentet om at det kan være krenkende for offeret å se gjerningspersonen gå fri, kan derfor ikke gjøres gjeldende.

Dette hensynet må da isteden rettes mot de etterlatte. For de pårørende i en drapssak kan det være meget krenkende å se gjerningspersonen gå fri, selv etter lang tid. Men det kan like gjerne legges vekt på at disse nettopp ønsker avklaring.

Som lagt til grunn i punkt 5.4 foreldes drapsforsøk etter hovedregelen i straffeloven § 85. Ved drapsforsøk har vi et direkte offer å ta hensyn til, nemlig den person som ble utsatt for drapsforsøket. For denne fornærmede kan det være krenkende å se gjerningspersonen gå fri. Argumentet om ofrenes førsteprioritet kan derfor isteden anføres til ofrene for drapsforsøkene, som nettopp får sin sak foreldet. Dette er også en negativ konsekvens straffeloven § 91 første ledd annet punktum fører med seg. Nemlig at et offer for drapsforsøk kan måtte se gjerningspersonen gå fri.

9.4 Prevensjonshensynene

En ytterligere negativ konsekvens straffeloven § 91 første ledd andre punktum fører med seg, kan kobles til begrunnelsen for straff. I strafferetten blir straff som oftest begrunnet i prevensjonshensyn, allmennpreventive eller individualpreventive hensyn.¹⁰⁰ Med dette menes at vi straffer for å avskrekke, enten gjerningspersonen selv ved å avskrekke han fra å begå andre straffbare handlinger, eller for å avskrekke allmennheten som sådan fra å begå slike handlinger.¹⁰¹

Spørsmålet blir her om den preventive effekten fortsatt har betydning lang tid etter lovovertrедelsen. For sammenhengens skyld brukes 25 år som eksempel, som var den tidligere foreldelsesfristen for drap før straffeloven § 91 første ledd annet punktum trådte i kraft, jf. straffeloven 1902 § 67 femte ledd.

Det kan tenkes at gjerningspersonen lever lovlydig en årrekke etter drapet, har fått jobb, familie også videre. Dersom gjerningspersonen etter 25 år skal stilles til ansvar, kan dette føre til mer skade for gjerningspersonen, og de nærmeste, enn nytte for gjerningspersonens individualprevensjon, da han allerede i en årrekke har oppført seg lovlydig.¹⁰² Argumentet kan naturligvis ikke gjøres gjeldende dersom gjerningspersonen har begått flere forbrytelser i dette tidsrommet.¹⁰³

¹⁰⁰ Kinander (2013) s. 1.

¹⁰¹ Kinander (2013) s. 1.

¹⁰² Waaben (1997) s. 97.

¹⁰³ Waaben (1997) s. 97.

Et av argumentene for en hovedregel om foreldelse er at den preventive virkningen av straffen kan miste sin betydning, dersom straffen skal fullbyrdes lang tid etter hendelsen.¹⁰⁴ At hensynet bak straffen kan svekkes etter lang tid, men at gjerningspersonen likevel skal straffes, er en negativ effekt straffeloven § 91 første ledd andre punktum kan føre med seg. Forutsetningen for at individualprevensjonen kan miste sin betydning er at gjerningspersonen faktisk lever lovlydig etter hendelsen, dersom dette ikke er tilfellet, kan ikke argumentet anføres.

Straffeloven § 91 første ledd andre punktum gir påtalemyndigheten mulighet til å etterforske drapet lang tid tilbake, konsekvensen av dette kan da føre til at straffen kommer så sent etter i tid den ikke vil ha noen reell betydning.

Elvenes hevder også at regelen vil ha preventiv effekt i seg selv, ved at den vil signalisere til en eventuell lovbrøyer at handlingen alltid vil straffeforfølges.¹⁰⁵ At straffeloven § 91 første ledd andre punktum i seg selv kan virke allmennpreventivt stiller jeg meg kritisk til. Selv om det tidligere var en forholdsvis lang foreldelsesfrist, på 25 år for drap, har det vært begått drap i Norge. Lovbrøyeren har altså kunnet blitt stilt til ansvar hele 25 år etter drapet, men allikevel har personen valgt å begå drapet. At en potensiell lovbrøyer avstår fra å begå drapet, ene og alene fordi foreldelsesfristen er fjernet, er vanskelig å tenke seg.

9.5 Fare for feil

En ytterligere negativ effekt straffeloven § 91 første ledd andre punktum kan føre med seg, gjelder bevissituasjonen. Det har vært argumentert at bevisene blir mer usikre og faren for justismord øker, dersom det går lang tid fra lovovertrædelsen.¹⁰⁶

Dersom det ikke er innhentet bevis kort tid etter drapet kan viktige bevis gå tapt. Særlig vitnebevis svekkes drastisk allerede etter de første dagene.¹⁰⁷ Jo lenger tid det får fra hendelsen til eventuelle vitner skal forklare seg jo mer usikkert vil dette beviset være. Man kan tenke seg at det går over 25 år fra drapet til vitnet skal forklare seg om hendelsen, hukommelsen kan nå være så svekket at beviset vil være uten reell betydning i saken. Også andre viktige bevis kan gå tapt, dersom de ikke er hentet inn kort tid etter drapet. For eksempel kan nevnes at overvåkningsvideoer slettes senest etter en uke. I tillegg kan regn, snø og vind ødelegge utendørs-spor.¹⁰⁸ Dersom politiet ikke har skaffet disse bevisene kort tid etter drapet, vil det være nærmest umulig å innhente slike bevis etter et tidsforløp på 25 år.

¹⁰⁴ Eskeland (2015) s. 535.

¹⁰⁵ Elvenes (2014), videoarkiv fra Stortinget.

¹⁰⁶ Andenæs (2004) s. 542 og Rotevatn (2014), videoarkiv fra Stortinget.

¹⁰⁷ Fronth-Andersen (2016).

¹⁰⁸ Fronth-Andersen (2016).

At det nå kan gå mer enn 25 år mellom drapet og domstidspunktet, kan derfor bety at bevisene blir mer usikre og at faren for et eventuelt justismord øker.

Dersom det er innhentet DNA-bevis, eller andre sikre beviser i saken, vil ikke dette kunne gjøre seg gjeldende, da slike bevis er like sikre etter lang tid. Det kan også tenkes at politiet har innhentet både vitnebevis, overvåkningsvideoer og sikret utendørsspor kort tid etter drapet, da vil heller ikke dette kunne gjøres gjeldende.

Det skal legges til at lovendringen ikke fører med seg endringer i bevisreglene. Påtalemyndigheten må ha like klare bevis for straff som tidligere. Jo lenger tid det går fra drapet, jo vanskeligere er det for påtalemyndigheten å skaffe tilfredsstillende bevis. På samme måte vil det også være vanskeligere for den tiltalte å skaffe motbeviser, for eksempel for straffrihetsgrunner, og andre beviser som motbeviser hans straffeskyld. Dette er også en negativ konsekvens straffeloven § 91 første ledd annet punktum fører med seg.

Nå har påtalemyndigheten mulighet til å skaffe DNA-bevis lang tid etter drapet. Tiltalte vil ikke ha de samme midlene og mulighetene til å skaffe seg motbevis. På dette punkt stilles ikke påtalemyndigheten og den tiltalte på lik linje, da påtalemyndigheten både har større muligheter og flere midler på sin side, for å skaffe sine bevis. På denne måten vil ikke rettssikkerheten til den siktete opprettholdes like godt som tidligere. Dette problemet gjorde seg ikke gjeldende tidligere, da tiltalte ikke trengte å skaffe seg motbeviser etter 25 år. At tiltalte har vanskeligere for å skaffe seg motbeviser, øker også sjansen for feil, dette er en ytterligere negativ konsekvens av ikke-foreldelsen.

Vi ser på denne måten, at faren for justismord kan øke ved lovendringen, da bevis kan bli mindre sikre jo lenger tid det går. En kan hevde at dette argumentet ikke gjør seg gjeldende med like høy styrke om vi har å gjøre med DNA-bevis, og andre fysiske bevis, som er like sikre etter lang tid. På den andre siden vil det da også være enda vanskeligere for tiltalte å motbevise sin straffeskyld dersom påtalemyndigheten har DNA-bevis å vise til. Dette kan også være negativt, for eksempel ved den usannsynlige, men tenkelige situasjonen, at DNA-bevisene har blitt plantet.

Vi ser derfor at straffeloven § 91 første ledd andre punktum fører med seg flere negative konsekvenser når det gjelder farer for feil.

9.6 Ressurser

Oppklaring av et drap krever mye ressurser. Man kan derfor spørre om påtalemyndigheten etter et visst tidspunkt burde prioritere å bruke ressursene på nyere saker. Den ferskere gjer-

ningspersonen kan da få sin straff kort etter lovovertrædelsen, og prevensjonshensynene bak straffen vil da kunne gjøre seg enda mer gjeldende. Dersom påtalemyndigheten bruker mye ressurser på eldre saker, vil dette kunne gå på bekostning av de nyere sakene, fordi mye av ressursene nettopp blir anvendt på den gamle drapssaken. Det må også legges til at drap ikke nødvendigvis vil bli oppklart selv om det brukes mye ressurser etter lang tid.

Dette argumentet gjør seg likevel ikke gjeldende dersom det er grunn til å hevde at denne gjerningspersonen har begått flere drap. Da vil det være vesentlig å bruke ressurser på de eldre drapene for en mulig oppklaring av de nyere.

9.7 Etterforskning

En ting vi har sett tidligere er at påtalemyndigheten har gått til media når det nærmer seg utløpet av foreldelsesfristen og bedt publikum om hjelp. Nye etterforskningsgrupper har blitt satt i gang mot utløpet av foreldelsesfristen, og etterforskningen i seg selv har også blitt startet på nytt.

Etter vedtakelsen av straffeloven § 91 første ledd andre punktum vil ikke påtalemyndigheten ha det samme ekstra incentivet på seg til å oppklare drapet når det nærmer seg 25 år. En konsekvens av dette kan være at dette siste iherdige arbeidet for å få oppklart drapet før utløpet av foreldelsesfristen, fra påtalemyndigheten, faller bort da de ikke lenger behøver å ta hensyn til fristen.

Motsatsen til dette, som forhåpentligvis vil føre til oppklaring av drap langt tilbake i tid, er opprettelsen av «cold case-gruppen» i Kripos. Gruppen er opprettet nettopp for å oppklare uoppklart alvorlig kriminalitet, særlig uoppklarte drapssaker.

9.8 Psykologisk effekt for gjerningspersonen

En av de positive effektene av den tidligere regelen i straffeloven 1902, om at drap også var gjenstand for foreldelse, kan trolig ha vært den positive psykologiske effekten på gjerningspersonen om at han kunne fortelle om hendelsen etter 25 år.

I dag mister både gjerningspersonen selv og eventuelle vitner denne psykologiske «tryggheten». Man ønsker kanskje å fortelle om drapet, men tør ikke, av frykt for å felle seg eller en annen. I en artikkel i A-magasinet/Aftenposten uttalte rettspsykolog og forsker Pål Grøndahl at det for de fleste vil være en stor påkjennelse å vite om et drap i lang tid uten å forklare seg.¹⁰⁹ Tryggheten i å vite at man kan fortelle om drapet etter utløpet av foreldelsesfristen, kan

¹⁰⁹ Lundgaard og Fuglehaug (2015).

da ha hatt en positiv psykologisk effekt i seg selv, som man nå mister ved straffeloven § 91 første ledd andre punktum.

Etter vedtakelsen av straffeloven § 91 første ledd andre punktum må personer som vet om drapet, uten å risikere straff for seg selv eller noen som står dem nær, eventuelt vente helt til dødsleiet for å forklare om drapet. Dette er en negativ konsekvens ikke-foreldelsen av drap fører med seg.

9.9 Den reelle betydningen av regelen

Man kan spørre seg hvilken betydning regelen vil ha for oppklaring av drapssaker. Den tilskittede virkningen av regelen om ikke-foreldelse i straffeloven § 91 første ledd andre punktum, er at drap skal oppklares, selv etter lang tid. Spørsmålet blir da om denne endringen vil ha noen reell betydning, eller om regelen har kommet inn i loven mer som en symbolsk ytring.

Tall fra Kripos viser at det fra 1990 til 2014 var gjennomsnittlig 36,2 drapssaker i Norge hvert år, med et gjennomsnitt på 38,8 ofre. De siste ti årene, fra 2006 til 2015, har det vært et gjennomsnitt på 30 drapssaker. Det må her legges til at drapene fra 22.07.2011 ikke er tatt med i beregningen.¹¹⁰ Vi kan derfor legge til grunn at det blir begått relativt få drap i Norge hvert år.

I perioden fra 1990 til 2015 var det tilsammen 34 uopplarte drap i Norge¹¹¹. Inkludert i disse 34 uopplarte drapssakene er det drap som fortsatt er under etterforskning, og som kan få en oppklaring senere. De siste ti årene er 96 prosent¹¹² av drapene blitt oppklart, i tillegg må det regnes med at flere av drapene også vil komme til å få en oppklaring senere. De fleste drapssakene i Norge blir derfor oppklart, og det er svært få drap som ikke får oppklaring. Det er altså i utgangspunktet svært få drap straffeloven § 91 første ledd andre punktum uansett vil få en reell mulighet til å regulere, nettopp fordi de fleste drap faktisk blir oppklart.

Per 2016 har det ikke vært normalt med et tidsforløp på over 20 år, fra drapstidspunktet til gjerningspersonen er domfelt.¹¹³ Et drap blir som oftest oppklart langt tidligere enn dette. Dette trekker i retning av at den tidligere foreldelsesfristen, på 25 år, ikke kan ha satt store begrensninger for oppklaring av drap, da drap som oftest er oppklart langt tidligere.

Det finnes få eksempler på at drap har blitt oppklart etter et tidsløp på nærmere 25 år. Apenesdrapet er likevel et eksempel. Dette ble oppklart etter utløpet av foreldelsesfristen, da gjer-

¹¹⁰ Nasjonal drapsoversikt 2015 s. 2-3.

¹¹¹ Nasjonal drapsoversikt 2015 s. 10.

¹¹² Nasjonal drapsoversikt 2015 s. 2.

¹¹³ Fronth-Andersen (2016).

ningspersonen selv tilstod drapet for politiet, nærmere 30 år etter hendelsen.¹¹⁴ Gjerningspersonen var kun 13 år på drapstidspunktet, og kunne uansett ikke dømmes. Saken viser likevel at drapet ble oppklart etter et så langt tidsløp nettopp fordi gjerningspersonen selv valgte å tilstå drapet, det var ikke foreldelsesfristen på 25 år som førte til at drapet ikke ble oppklart.

Vi ser derfor at foreldelsesfristen på 25 år i straffeloven 1902 ikke kan ha satt store begrensninger for oppklaring av drap, frem til vedtakelsen av ikke-foreldelsen i 2014. Regelen om ikke-foreldelse ville derfor ikke hatt noen reell betydning for oppklaring frem til 2014.

Den situasjon vi står overfor i dag er at vi har fått muligheter til å oppklare drap vi ikke hadde tidligere, nemlig gjennom DNA-bevisene. Det er nå mulig å oppklare drap etter lang tid gjennom DNA-bevis, noe som var nærmest umulig tidligere. Et eksempel er den nevnte LB-2016-58330-2 (*Kristin-dommen*)¹¹⁵ hvor gjerningspersonen ble dømt for drapet etter 17 år. Selv om det var langt fra den tidligere foreldelsesfristen på 25 år, viser saken nettopp at vi har mulighet til å oppklare et drap etter lang tid.

I og med at vi i dag har *muligheter* for oppklaring av drap etter lang tid, for eksempel 25 år, har regelen i alle fall en anledning til å få reell betydning. Om regelen *faktisk* vil føre til oppklaring av drap etter 25 år gjenstår å se.

Tross de negative konsekvensene regelen i straffeloven § 91 første ledd andre punktum kan føre med seg, kan som sagt ikke-foreldelsen også føre med seg flere positive effekter. Den tilsiktede virkningen av regelen er at drap skal oppklares, selv etter lang tid. I en perfekt verden ville alle drap blitt oppklart. I dag har vi iallfall en mulighet til dette med straffeloven § 91 første ledd andre punktum. Tross min egen skepsis til regelen håper jeg bestemmelsen vil få den tilsiktede virkning, og at alle drap i Norge vil få en oppklaring.

¹¹⁴ Magnussen (2014) s. 608 og Sæter (2011).

¹¹⁵ LB-2016-58330-2.

10 Litteraturliste

10.1 Lover og konvensjoner

Grunnloven	Kongeriket Norges Grunnlov av 17. mai 1814.
Straffeloven 1902	Almindelig borgerlig straffelov 22 mai 1902 nr. 10 (straffeloven).
Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)	The European Convention on Human Rights, Roma 4. november 1950.
Straffeprosessloven	Lov 22 mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven).
Straffeloven	Lov 20 mai 2005 nr. 28 om straff (Straffeloven).
Endringslov til straffeloven 2005	Lov 7 mars 2008 nr. 4 om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet).

10.2 Rettspraksis

Rt. 1945 s. 109	<i>(Quisling-dommen)</i> .
LE-1981-199	<i>(Hadelandsdrapene)</i> .
LG-1998-260-2	<i>(Karmøysaken)</i> .
Rt. 2007 s. 1056	<i>(NOKAS-dommen)</i> .
LA-2008-94128.	
Rt. 2010 s. 718.	
Rt. 2010 s. 1091.	
Taricco and Others v. Italy,	EMD, 8 September 2015, Case C-105/14.
LB-2016-58330-2	<i>(Kristin-dommen)</i> .

10.3 Stortingsdokumenter

NUT 1969: 3	Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen (Komiteen til revisjon av straffeprosessloven).
Ot.prp. nr. 43 (1969–70)	Om lov om endring i lov 15.desember 1967 nr 1 om forlengelse av foreldelsesfristen for krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten.
Ot.prp. nr. 52 (1970–71)	Om lov om endringer i den alminnelige borgerlige straffelov av 22 mai 1902 nr 10, m.m.
NOU 1983: 57	Straffelovgivningen under omforming: straffelovkommisjonens delutredning I
NOU 1992: 23	Ny straffelov - alminnelige bestemmelser, Straffelovkommisjonens delutredning V.
NOU 2002: 4	Ny straffelov - Straffelovkommisjonens delutredning VII.
Ot. prp. nr. 90 (2003–2004)	Om lov om straff (straffeloven).
Innst. O. nr. 72 (2004–2005)	Innstilling fra justiskomiteen om lov om straff (straffeloven)
Ot.prp. nr. 8 (2007–2008)	Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet).
Dokument 8:14 S (2013–2014)	Representantforslag 14 S (2013–2014) fra stortingsrepresentantene Hans Olav Syversen, Olaug V. Bollestad og Kjell Ingolf Ropstad.
Prop. 96 L (2013–2014)	Endringer i straffeloven 1902 (foreldelse og forvaring).
Prop. 64 L (2014–2015)	Lov om ikraftsetting av straffeloven 2005 (straffelovens ikraftsetningslov).

10.4 Bøker

- Andenæs, Johs *Alminnelig strafferett*, 5.utg., ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, 2004.
- Danmark Udvalget om Økonomisk Kriminalitet og Datakriminalitet *Forældelse af strafansvaret for særlovsovertrædelser m.v.*, 2004.
- Eskeland, Ståle *Strafferett*, 4.utg., 2015.
- Hov, Jo *Innføring i prosess 1*, 2009.
- Matningsdal, Magnus *Straffeloven: Alminnelige bestemmelser : kommentarutgave*, 2015a.
- Matningsdal, Magnus *Nytt i ny straffelov*, 2015b.
- Matningsdal, Magnus *Norsk spesiell strafferett*, 2.utg., 2016.
- Mæland, Henry John *Innføring i alminnelig strafferett*. 3 Utg., 2004.
- Waaben, Knud *Strafferettens almindelige del 1 ansvarslæren*. 4 utg., 1997.

10.5 Artikler

- Ertzeid, Aina Mee «Fra lovgivningen», *Tidsskrift for strafferett*, 02/2008 (Volum 8) s.188-202 (sitert fra Idunn.no).
- Kinander, Morten «Straffens begrep og begrunnelse i norsk rett – en kritikk», *Jussens Venner*, 03 / 2013 (Volum 48), s.155-192 (sitert fra Idunn.no).
- Magnussen, Svein og Annika Melinder «Umiddelbarhetsprinsippet i bevisvurdering - en utfordring til rettssikkerheten?», *Lov og Rett*, 10/2014 (Volum 54), s. 607-621 (Sitert fra Idunn.no).
- Myhrer, Tor-Geir «Etterforskningsbegrepet», *Tidsskrift for strafferett*, 01/2001 (Volum 1), s. 6-30 (Sitert fra Idunn.no).
- Skoghøy, Jens Edvin A. «Forbud mot tilbakevirkende lovgivning», *Lov og Rett*, 05/2011 (Volum 50), s. 255-282 (Sitert fra Idunn.no).

10.6 Øvrige kilder

- Fronth-Andersen, Espen Etterforskningsleder: Vold- og sedelighetsavsnittet: Øst Politidistrikt-Østfold, personlig meddelelse per e-post om svar på spørsmål, 19. november 2016.
- Karlsen-Moum, Anders, Rene Svendsen og Jon Jacobsen «Drept av 13-åring», Fredrikstad-Blad, 03. april 2007, <http://www.f-b.no/nyheter/drept-av-13-arings/s/2-2.952-1.2206539>.
- Kripos «Nasjonal drapsoversikt 2015», https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/kripos/Vedlegg_3500.pdf, [Sist sjekket: 19.10.2016].
- Lundgaard, Hilde og Wenche Fuglehaug «Jeg kunne ikke la en annen sone og ta skylden», Aftenposten/A-magasinet, 27. september 2015, <http://www.aftenposten.no/amagasinet/--Jeg-kunne-ikke-la-en-annen-soner-og-ta-skylden-60740b.html>, [Sist sjekket: 18.11.2016].
- Stine Sofies Stiftelse «Hva har vi oppnådd?», <http://stinesofiesstiftelse.no/index.php?pageID=289>, [Sist sjekket: 23.09.2016].
- Stortinget «Videoarkiv, Referat fra møte Storting mandag den 16. juni 2014 kl.10:00, Video fra møte del 1» [*videoklipp*]. <https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/Videoarkiv/Arkiv-TV-sendinger/?mbid=/2014/H264-full/Storting/06/16/Stortinget-20140616-095328.mp4&msid=5196&meid=9569> [Sist sjekket: 29.08.16].
- Sæter, Kjetil «Apenes-drapet oppklart», Aftenposten, 20. oktober 2011, <http://www.aftenposten.no/norge/Apenes-drapet-oppklart-359789b.html>, [Sist sjekket: 18.10.2016].